HETKEOLUKORRA KIRJELDUS JA ANALÜÜS

Põltsamaa 2026

Sisukord

Sisukord **2**

1. Põltsamaa vald **3**

1.1. Asend ja ruumimuster *3*

1.2. Rahvastik *5*

1.3. Organisatsioon *10*

1.4. Finantsvõimekus *11*

1.5. Ajalugu *13*

2. Valdkondlik ülevaade **15**

2.1. Elukeskkond *15*

2.1.1. Looduskeskkond 15

2.1.2. Heakord ja jäätmemajandus 16

2.1.3. Teed ja tänavad 16

2.1.4. Hooned ja rajatised 17

2.1.5. Kommunaalteenused ja taristu 18

2.1.6. Kliimamuutustega kohanemine 18

2.2. Haridus ja noorsootöö *20*

2.2.1. Alusharidus 20

2.2.2. Üldharidus 21

2.2.3. Huviharidus ja noorsootöö 22

2.3. Vaba aeg ja liikumine *24*

2.3.1. Kultuurikeskus 24

2.3.2. Raamatukogud 25

2.3.3. Põltsamaa lossikompleks ja muuseumid 26

2.3.4. Kogukondlikud organisatsioonid 26

2.3.5. Sport ja liikumisharrastus 28

2.4. Sotsiaalne kaitse *30*

2.4.1. Sotsiaalhoolekanne 30

2.4.2. Sotsiaaltoetused ja teenused 32

2.4.3. Tervishoid 32

2.5. Ettevõtlus ja turism *34*

2.5.1. Ettevõtluskeskkond 34

2.5.2. Turism 35

3. Elanike küsitluse kokkuvõte **37**

1. Põltsamaa vald

1.1. Asend ja ruumimuster

Põltsamaa vald paikneb Jõgeva maakonnas Kesk-Eesti lavamaa idaosas, ulatudes lõunapoolses osas ka Võrtsjärve madalikule. Valla keskus asub Põltsamaa linnas, mille kaugus on Tartust 60 km, Tallinnast 122 km ning maakonnakeskusest Jõgevast u 30 km. Põltsamaa vald piirneb kirdes Jõgeva vallaga, kagus Tartu vallaga, edelas Viljandi ja Põhja-Sakala vallaga ning loodes Järva vallaga.

Enne 2017. aastal toimunud haldusreformi koosnes praegune Põltsamaa vald neljast omavalitsusüksusest: Pajusi vald, Puurmani vald, Põltsamaa vald ja Põltsamaa linn.

Põltsamaa vallas on eristatud 12 kanti, milles on kokku 62 asustusüksust – valla keskus Põltsamaa linn, kolm alevikku (Adavere, Kamari ja Puurmani) ja 58 küla. Valla territoorium on 889,6 km² ja asustustihedus 10,1 in/km². Valla rahvaarvult suurim asustusüksus on konkurentsitult Põltsamaa linn, suuremates alevikes on elanikke juba enam kordades vähem.

Tulenevalt looduslikest tingimustest (suured metsamassiivid ning raba- ja soomaastikud) on nii maakonnas kui ka Põltsamaa vallas mitmeid hõredamalt asustatud alasid. Eriti väikese asustustihedusega on valla põhjapoolne osa ning rabade alla jääv valla lõunaosa.

Lähtuvalt teenuste olemasolust kohal, on vald jaotatud kaheksaks piirkonnaks. Piirkonnad, nende keskused (asustusüksused, kus on valla teenused) ja nende alla kuuluvad asustusüksused on järgnevad (Joonis 1):

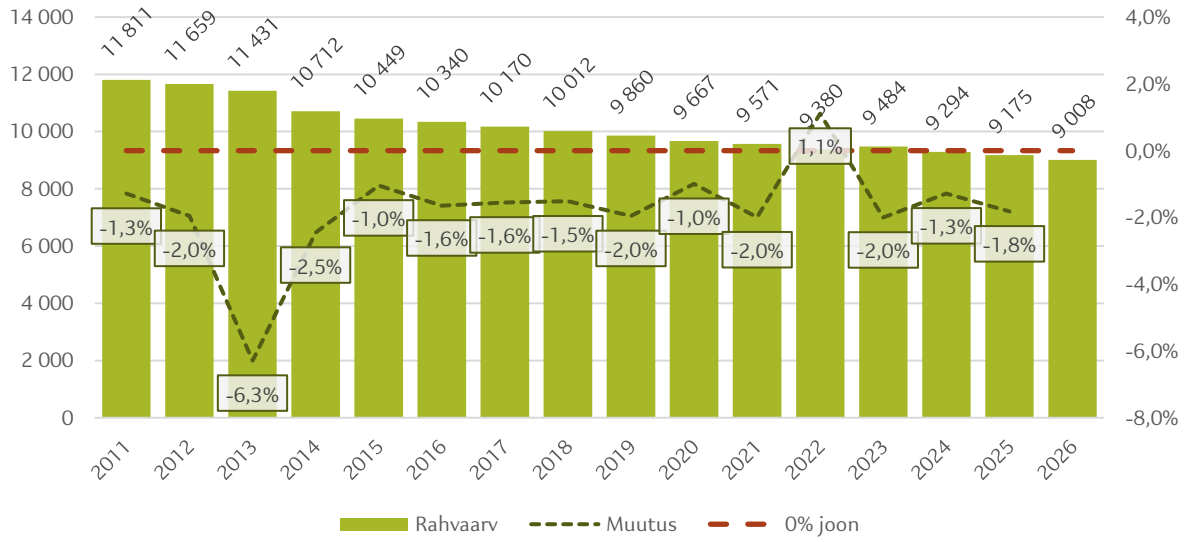
1. Adavere piirkond (680 elanikku) – teenustega keskus on Adavere alevik. Piirkonna asustusüksused on Kalme, Pilu, Puduküla ja Puiatu küla.
2. Esku piirkond (642 elanikku) – teenustega keskused on Esku ja Võisiku küla. Piirkonna asustusüksused on Lebavere, Nõmavere, Rõstla, Räsna ja Vitsjärve küla.
3. Lustivere piirkond (691 elanikku) – teenustega keskus on Lustivere küla. Piirkonna asustusüksused on Kaavere, Kaliküla, Mõrtsi, Neanurme, Pudivere, Sulustvere ja Tõrenurme küla.
4. Pisisaare piirkond (638 elanikku) – teenustega keskused on Pajusi küla ja Pisisaare küla. Piirkonna asustusüksused on Arisvere, Kalana, Kõrkküla, Loopre, Luige, Mõisaküla, Nurga, Sopimetsa, Uuevälja, Vorsti ja Väljataguse küla.
5. Puurmani piirkond (1003 elanikku) – teenustega keskus on Puurmani alevik. Piirkonna asustusüksused on Altnurga, Jüriküla, Kirikuvalla, Kursi, Laasme, Pikknurme, Tammiku ja Tõrve küla.
6. Põltsamaa lähiümbrus (1181 elanikku) – teenustega keskus on Kamari alevik. Piirkonna asustusüksused on Alastvere, Annikvere, Kablaküla, Kuningamäe, Mõhküla, Mällikvere, Pauastvere, Umbusi, Võhmanõmme ja Väike-Kamari küla.
7. Põltsamaa linn (3641 elanikku).
8. Vägari piirkond (375 elanikku) – teenustega keskused on Vägari ja Tapiku küla. Piirkonna asustusüksused on Aidu, Kauru, Kose, Kõpu, Lahavere ja Tõivere küla.

Joonis 1. Põltsamaa valla piirkonnad ja elanike arv seisuga 1.01.2026

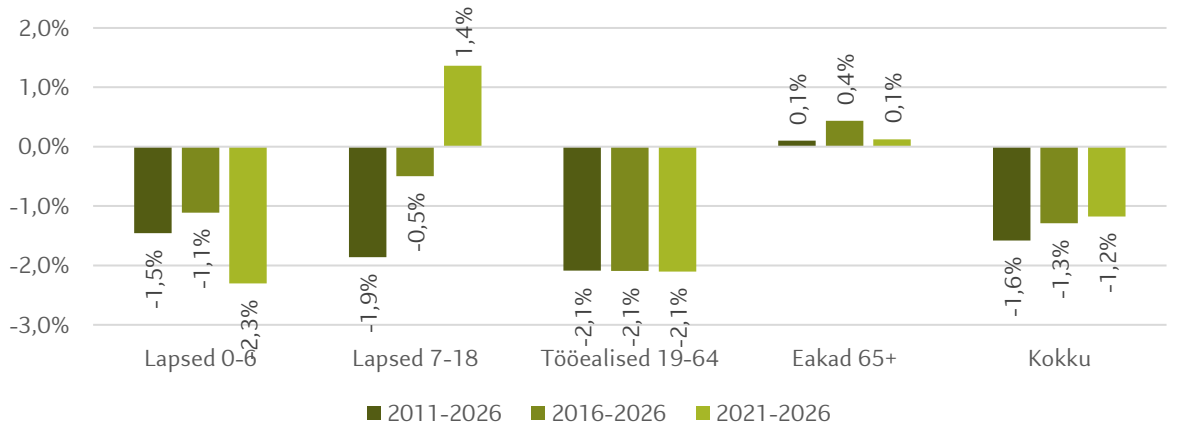
1.2. Rahvastik

Põltsamaa vallas elas 2026. aasta 1. jaanuari seisuga 9008 inimest (Joonis 2). Seda on umbes 2800 inimese võrra vähem kui 15 aastat tagasi. Elanike arv on vallas negatiivse loomuliku iibe ja rändeiibe koosmõjul olnud pidevas languses (v.a aastal 2022, mil saabusid sõjapõgenikud Ukrainast).

Joonis 2. Põltsamaa valla elanikkonna dünaamika 2011-2026 (Rahvastikuregister)

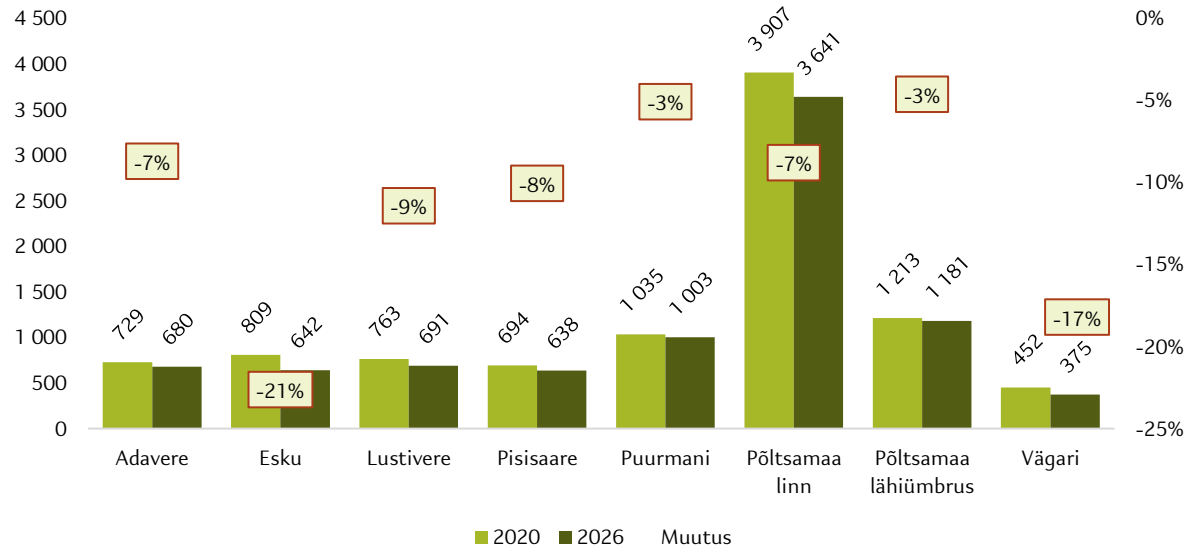
Rahvaarv vallas on möödunud 15 aasta jooksul kahanenud keskmiselt 1,6% võrra aastas, viimasel viiel aastal keskmiselt 1,2% aastas. Vanuserühmadest on suurim kahanemine aset leidnud tööeas rahvastikus, valla keskmisega samaväärselt ka nooremates vanuserühmades (Joonis 3).

Joonis 3. Põltsamaa valla elanikkonna dünaamika vanuserühmades perioodidel 2011–2026 (Rahvastikuregister)

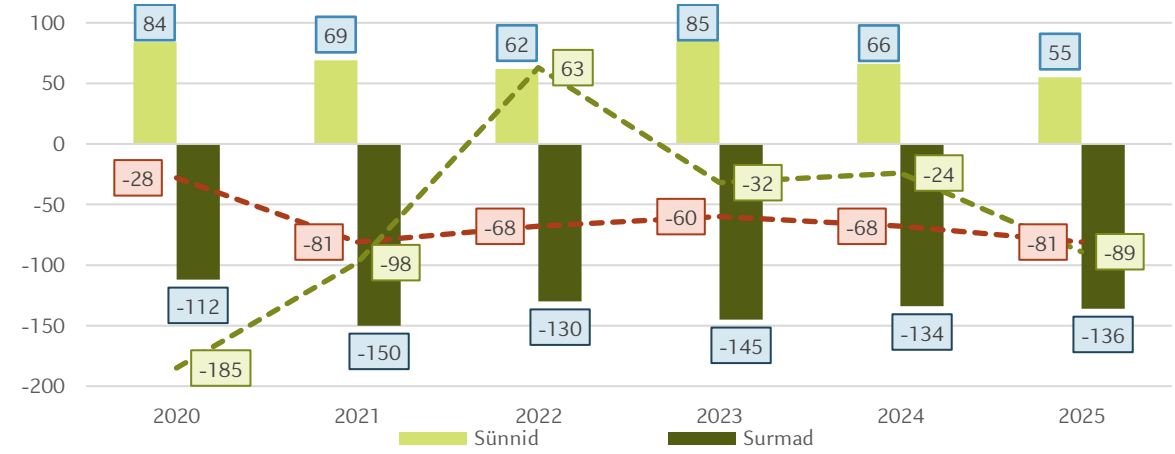
Valla piirkonnad on erineva rahvaarvuga (osalt ka rahvastiku vanusstruktuuri ja iibenäitajatega), kuid kõikides neis on rahvaarvu muutus olnud möödunud aastatel negatiivne.

Absoluutnumbrites on suurim kahanemine aset leidnud Põltsamaa linnas. Protsentuaalselt on väikseim vähenemine aset leidnud Puurmani piirkonnas ja Põltsamaa lähiümbruses. Vägari ja Esku piirkonna rahvastiku suure kahanemise taga on vähemalt osalt kannete muutused rahvastikuregistris seoses hoolekandeasutuste tegevusega (Joonis 4).

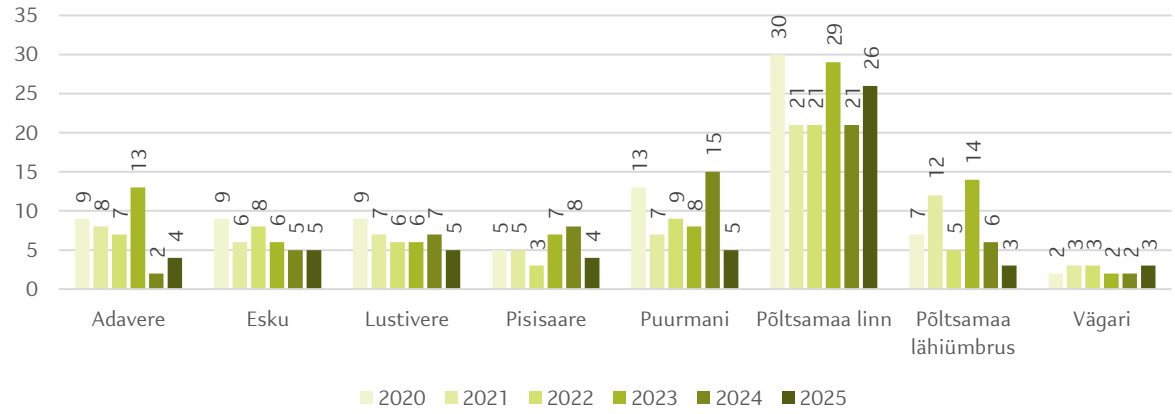
Joonis 4. Põltsamaa valla piirkondade rahvastiku muutus (Rahvastikuregister)

Loomulik iive on vallas negatiivne. Viimasel kuuel aastal on aastakeskmiselt olnud sünde 70 ja surmasid 134 ehk omavalitsuse rahvaarv on loomuliku iibe tõttu aastakeskmiselt vähenenud 64 elaniku võrra. Negatiivne on olnud ka rändeiive (v.a erandaasta 2022). Viimasel kuuel aastal on aastakeskmiselt lahkunud 61 inimest enam kui saabunud (Joonis 5).

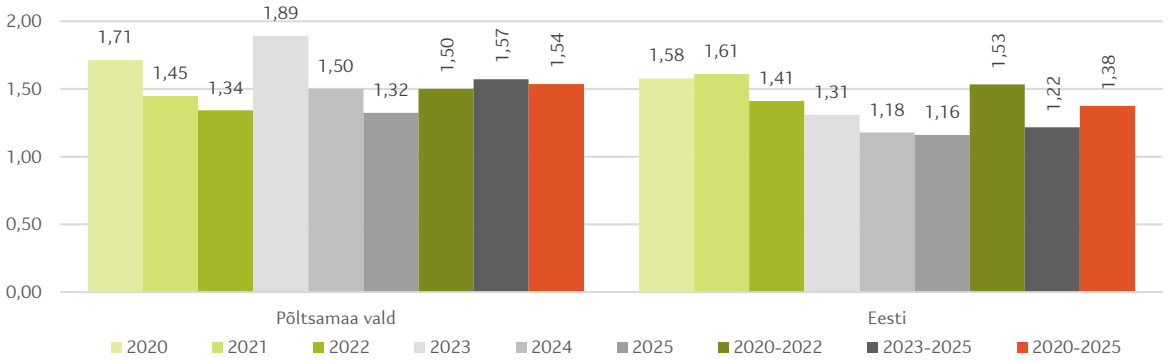
Joonis 5. Sünnid, surmad, loomulik iive ja rändeiive (Rahvastikuregister)

Aastane sündide arv omavalitsuses on aastatel 2020–2025 tervikuna olnud vahemikus 55–85 last. Aastakeskmiselt on Põltsamaa linnas sündinud 25 last, Puurmani piirkonnas 10, Põltsamaa lähiümbruses 8, Adavere, Esku ja Lustivere piirkonnas 7, Pisisaare piirkonnas 5 ning Vägari piirkonnas 3 last (Joonis 6).

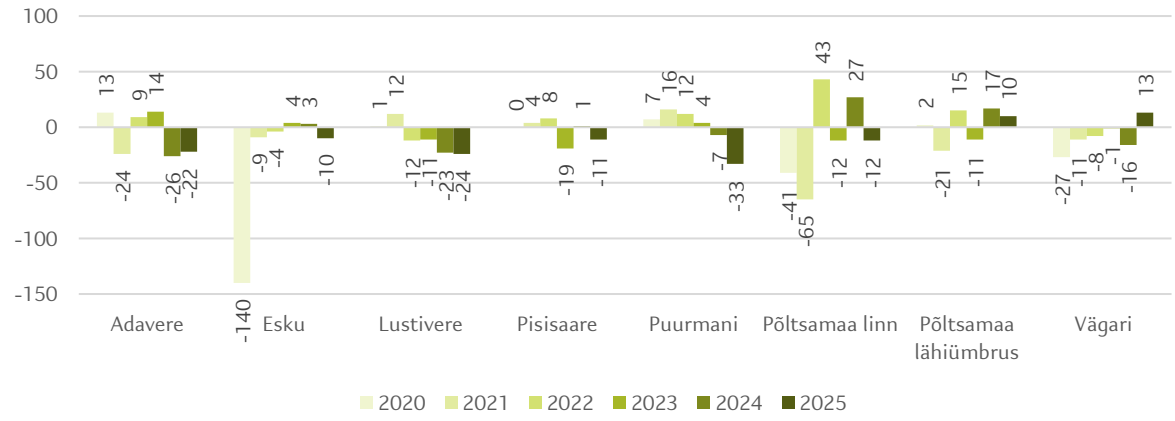
Joonis 6. Sünnid piirkondades 2020-2025 (Rahvastikuregister)

Summaarne sündimuskordaja on vallas möödunud kuuel aastal olnud keskmiselt 1,54 last, mis on võrreldes Eesti keskmisega kõrgem näitaja - samal perioodil keskmiselt u 1,38 last (Joonis 7).

Joonis 7. Summaarne sündimuskordaja vallas 2020-2025

Sisse- ja väljaränne ei jaotu ajas ning territoriaalselt ühtlaselt. Statistiliselt on kuue aasta jooksul rändesaldo olnud tasakaalulähedane Põltsamaa lähiümbruses (+2 aastas), Puurmani (0) ja Pisisaare (-3) piirkonnas. Väljaränne on ületanud sisserännet enam Adavere (-6), Vägari (-8) ning Lustivere piirkonnas ja Põltsamaa linnas (aastakeskmiselt -10 elanikku) (Joonis 8).

Joonis 8. Rändesaldo piirkondades 2020-2025 (Rahvastikuregister)

Kokkuvõtvalt on viimasel kuuel aastal loomuliku iibe ja rändeiibe mõju rahvaarvu muutusele olnud vastavalt -0,7% ja -0,6% aastas (Tabel 1).

Tabel 1. Loomuliku- ja rändeiibe mõju rahvaarvu muutusele piirkondades 2020-2025 (Rahvastikuregister)

Loomuliku iibe jaotus	2020	2021	2022	2023	2024	2025	aastakeskmine
Adavere	0,3%	-0,8%	-0,4%	0,4%	-0,5%	-0,7%	**-0,3%**
Esku	0,1%	-0,7%	0,2%	-0,8%	0,0%	-0,5%	**-0,3%**
Lustivere	0,5%	0,0%	-0,8%	-0,8%	-0,3%	-0,7%	**-0,3%**
Pisisaare	-1,2%	-1,6%	-0,9%	-0,4%	-1,1%	-0,6%	**-1,0%**
Puurmani	0,2%	-1,4%	-0,7%	-0,2%	0,1%	-1,0%	**-0,5%**
Põltsamaa linn	-0,5%	-1,1%	-1,0%	-0,9%	-0,9%	-1,0%	**-0,9%**
Põltsamaa lähiümbrus	-0,5%	0,0%	-0,8%	-0,4%	-1,3%	-0,8%	**-0,6%**
Vägari	-0,7%	-0,2%	0,0%	-1,7%	-1,8%	-2,4%	**-1,1%**
Kokku	**-0,3%**	**-0,9%**	**-0,7%**	**-0,7%**	**-0,7%**	**-0,9%**	**-0,7%**

Rändeiibe jaotus	2020	2021	2022	2023	2024	2025	aastakeskmine
Adavere	1,8%	-3,2%	1,3%	1,9%	-3,5%	-3,1%	**-0,8%**
Esku	-17,3%	-1,3%	-0,6%	0,6%	0,5%	-1,5%	**-3,3%**
Lustivere	0,1%	1,6%	-1,5%	-1,4%	-3,1%	-3,3%	**-1,3%**
Pisisaare	0,0%	0,6%	1,2%	-2,8%	0,2%	-1,7%	**-0,4%**
Puurmani	0,7%	1,5%	1,1%	0,4%	-0,7%	-3,2%	**0,0%**
Põltsamaa linn	-1,0%	-1,7%	1,2%	-0,3%	0,7%	-0,3%	**-0,3%**
Põltsamaa lähiümbrus	0,2%	-1,7%	1,3%	-0,9%	1,4%	0,8%	**0,2%**
Vägari	-6,0%	-2,6%	-2,0%	-0,2%	-4,1%	3,5%	**-1,9%**
Kokku	**-1,9%**	**-1,0%**	**0,7%**	**-0,3%**	**-0,3%**	**-1,0%**	**-0,6%**

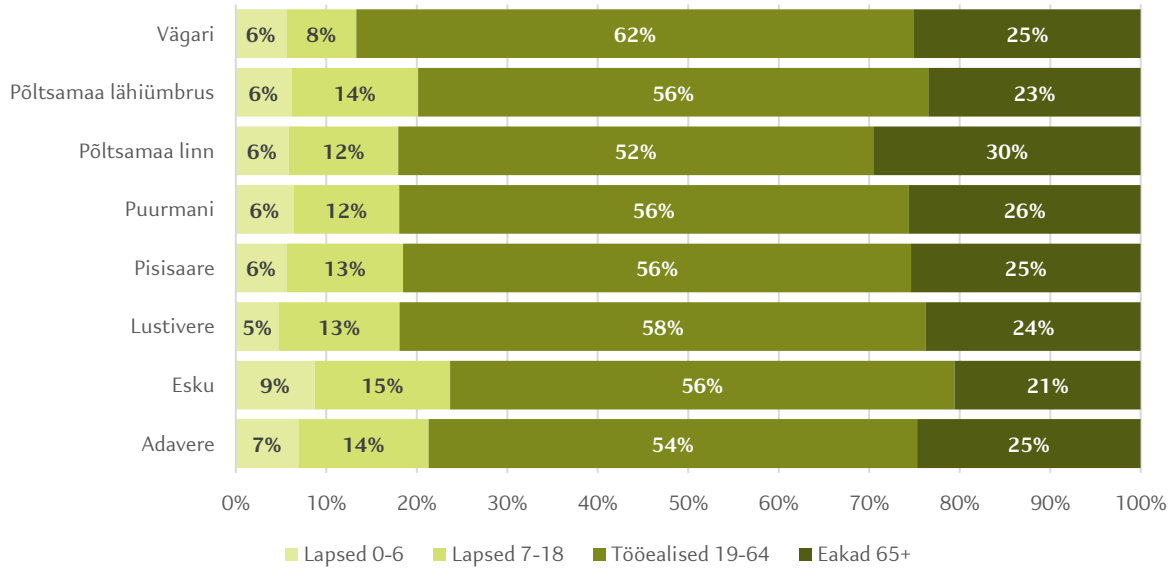
Omavalitsuse tervikvaates on peamised väljarände vanusrühmad vahemikus 20–35 eluaastat. Nooremates ja vanemates vanuserühmades on rändesaldo möödunud kuuel aastal olnud kokkuvõttes osalt positiivne, teisalt on siin märgatav mõju sõjapõgenike saabumisel (Tabel 2).

Tabel 2. Rändesaldo aastatel 2020-2025 (Rahvastikuregister)

Vanus	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Kokku	2020-2022	2023-2025
0 – 4	1	4	30	4	11	-13	37	35	**2**
5 – 9	0	-5	26	-17	-18	6	-8	21	**-29**
10 – 14	0	11	17	3	0	3	34	28	**6**
15 – 19	-6	-3	4	-15	3	-4	-21	-5	**-16**
20 – 24	-11	-35	-23	-25	-3	-28	-125	-69	**-56**
25 – 29	-33	-22	-15	-11	-15	-30	-126	-70	**-56**
30 – 34	-13	-25	-23	10	-17	-19	-87	-61	**-26**
35 – 39	1	-8	11	1	-1	-10	-6	4	**-10**
40 – 44	-6	-6	9	4	8	6	15	-3	**18**
45 –49	-14	-1	9	-4	1	-5	-14	-6	**-8**
50 – 54	-25	3	-7	5	-1	-4	-29	-29	**0**

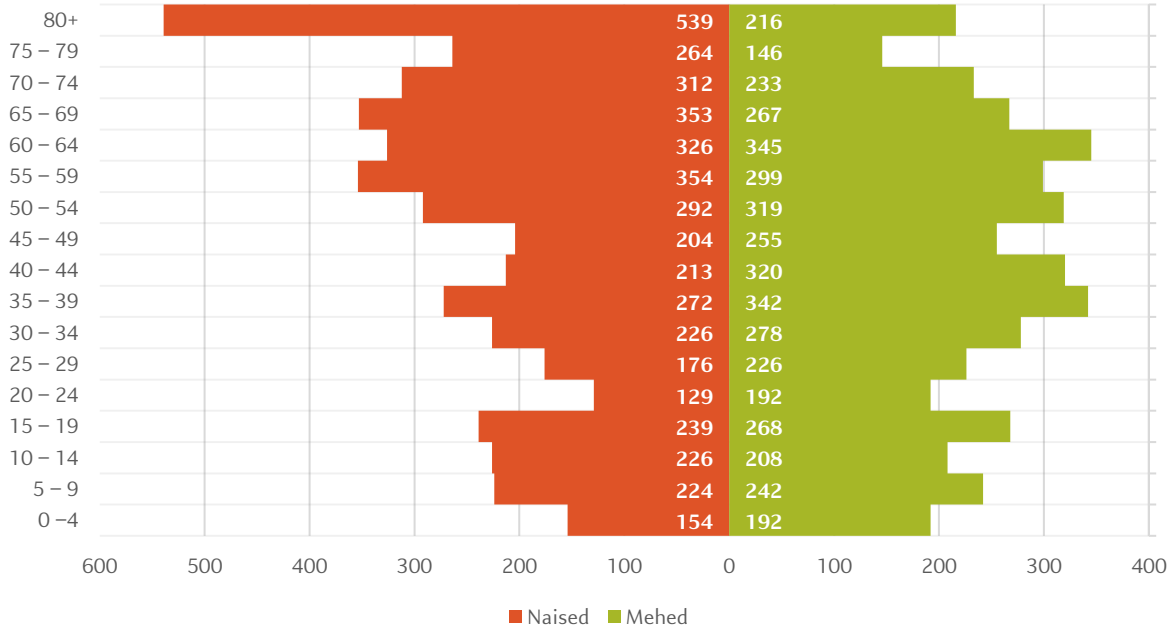
Vanus	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Kokku	2020-2022	2023-2025
0 –6	3	2	41	1	3	-12	38	46	**-8**
7 – 15	-5	7	35	-11	-10	7	23	37	**-14**
16-18	-2	-2	2	-8	6	0	-4	-2	**-2**

Elanikkonna soolis-vanuseline struktuur on vanemaealisem kui Eestis keskmisena. Kuni 6-aastased moodustavad 6,1% elanikkonnast (Eestis 6%), 7–18-aastased 12,7% (Eestis 14%), 19–64-aastased 54,9% (Eestis 59%) ning 65-aastased ja vanemad 26,3% elanikkonnast (Eestis 21%). Eriti kõrge eakate osakaal on Põltsamaa linna elanikkonnas (Joonis 9).

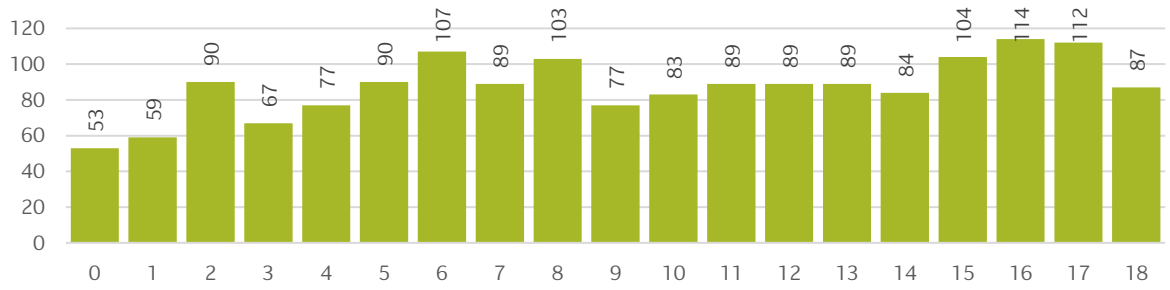
Joonis 9. Rahvastiku vanusjaotus piirkondades 2026 (Rahvastikuregister)

Valla elanikkonna soo-vanuskoosseisu vaadeldes on näha, et elanike jaotus ei ole tasakaalus. Nooremad põlvkonnad on väiksemad kui vanemad. Arvukaimad vanuserühmad on 50–69 eluaasta vahel (enam kui 600 elanikku 5-aastases rühmas). Eriti suur on 80-aastaste ja vanemate arv. Selline rahvastiku vanusjaotus iseloomustab vananeva elanikkonnaga omavalitsust. Samuti on kuni 54. eluaastani arvestatav meeste ülekaal naiste suhtes. Rahvastiku vananedes olukord pöördub, alates 65. eluaastast on naisi tulenevalt sooliselt diferentseeritud elueast märgatavalt enam (Joonis 10).

Joonis 10. Põltsamaa valla rahvastikupüramiid seisuga 1.01.2026 (Rahvastikuregister)

Suuremad laste aastakäigud vallas (100 last või enam) jaotuvad ebaühtlaselt – kas on sisenemas või juba sisenenud gümnaasiumiikka või alles kooliteed alustamas/alguses. Mitmed noorimad aastakäigud on võrreldes vanematega juba oluliselt väiksemaarvulised (Joonis 11).

Joonis 11. Vanuserühma 0-18 arvukus 2026 (Rahvastikuregister)

Vaadeldes omavalitsuse ja piirkondade lapsi kolmeaastaste vanusrühmadena, on näha, et praegu on koolieas laste arv suurim gümnaasiumiastmes ja väikseim 4–6 aasta pärast kooli siirduvate laste hulgas (Tabel 3).

Tabel 3. Lapsed 3-aastaste vanuserühmadena omavalitsuses ja piirkondades 1.01.2026 (Rahvastikuregister)

	Põltsamaa vald	Adavere	Esku	Lustivere	Pisisaare	Puurmani	Põltsamaa linn	Põltsamaa lähiümbrus	Vägari
kooli 4-6 aasta pärast	216	20	23	14	17	30	75	29	8
kooli 3. a. jooksul	274	23	29	15	15	30	112	40	10
I aste	269	24	20	24	17	27	116	35	6
II aste	261	28	25	19	12	27	100	45	5
III aste	277	23	22	32	21	30	100	41	8
gümnaasium	313	23	29	17	32	33	125	44	10

Olemasoleva vanusstruktuuri järgi siseneb järgneval kuuel aastal omavalitsuses põhikooliikka ligi 50 last vähem kui sealt väljub. Teisalt on lasteaiaeas laste arvu kahanemine juba lähiaastate küsimus.

Tulenevalt olemasolevast rahvastiku vanusjaotusest jätkab Põltsamaa valla rahvaarv kahanemist ka tulevikus. Ilma rändeliikumisteta elab vallas aastal 2040 u 7900 elanikku. Negatiivse rändesaldo püsimisel sellest veelgi vähem. Sünnipõlvkondade suurus jääb viimaste aastate sündimuskäitumise püsimisel vahemikku 55-65 last aastakäigus. Eakate (65+) osakaal rahvastikus suureneb 32%-ni.

1.3. Organisatsioon

Kohaliku omavalitsuse ülesandeks on korraldada ja juhtida kohalikku elu lähtudes kogukonna vajadustest, piirkonna kitsaskohtadest ja arenguvõimalustest. Seega on valla areng otseselt sõltuv selle juhtimisest. Põltsamaa valla omavalitsusorganiteks on vallavolikogu ja vallavalitsus.

Vallavolikogu

Põltsamaa valda juhib 21-liikmeline volikogu (vastavalt kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadusele on Põltsamaa Vallavolikogu minimaalselt 19-liikmeline). Vallavolikogul on õigus moodustada alatisi ja ajutisi komisjone ning määrata nende tegevusvaldkonnad. Komisjonide arv ja tegevusvaldkonnad võivad muutuda. Käesolevaks valimisperioodiks on Põltsamaa Vallavolikogu moodustanud kuus komisjoni:

1. Revisjonikomisjon
2. Sotsiaal- ja heaolukomisjon

3. Majanduskomisjon
4. Hariduskomisjon
5. Kultuuri- ja spordikomisjon
6. Kogukonnakomisjon

Vallavalitsus

Põltsamaa Vallavalitsus on kaheksaliikmeline. Täidesaatva organi ametiasutuse struktuuris on 2026. aasta augusti seisuga 37,2 ameti- ja töökohta. Ametiasutus tegutseb kahes erinevas hoones – Põltsamaa linnas Lossi tn 9 ja Puurmani teenuskeskuses.

Ametiasutusena tegutseval Põltsamaa Vallavalitsusel on 11 hallatavat asutust:

- 4 alus- ja üldharidusasutust:
    i. Põltsamaa Gümnaasium
    ii. Põltsamaa Põhikool
    iii. Puurmani Mõisakool (lasteaed-kool)
    iv. Põltsamaa Valla Lasteaed
- Põltsamaa Muusika- ja Kunstikool
- Põltsamaa Spordikool
- Põltsamaa Kultuurikeskus
- Põltsamaa Raamatukogu
- Põltsamaa Haldus
- Põltsamaa Valla Päevakeskus
- Põltsamaa Valla Noorsootöökeskus (alates 2027)

Lisaks allasutustele toimivad valla haldusalas sihtasutused ja äriühingud. Põltsamaa vald on ainuosanik äriühingus OÜ Põltsamaa Vallavara ja suurosanik (98,09%) osaühingus Põltsamaa Vesi OÜ, lisaks sellele on valla poolt asutatud SA Põltsamaa Sport ja SA Põltsamaa Tervis.

Vald on liige mitmetes organisatsioonides ja omab erinevaid rahvusvahelisi sõprussuhteid.

1.4. Finantsvõimekus

Avalike teenuste ja nende osutamiseks kasutatava kinnisvara arendamiseks on olulise tähtsusega valla finantsvõimekus. Põltsamaa valla põhitegevuse tulude maht oli 2025. aastal ligi 21 miljonit eurot (Tabel 4). Viimase kuue aasta jooksul on see kasvanud 5 miljoni euro võrra. Kui võrreldes 2020. aastaga on põhitegevuse tulud suurenenud 33% võrra, siis kulude kasv on olnud kiirem (45%). Seega on põhitegevuse tulem perioodil olulisel määral vähenenud - kui 2020. aastal oli see 12%, siis 2025. aastal 4% põhitegevuse tuludest.

Valla võlakohustused olid Rahandusministeeriumi andmetel 2025. aasta lõpu seisuga 13,6 miljonit eurot, mida on kuue aasta taguse ajaga võrreldes enam kui kaks korda rohkem. Likviidseid varasid oli 0,5 miljonit eurot – seega oli valla netovõlakoormus ligi 63% (Eesti keskmine oli 37%).

Perioodil 2020–2025 on vald investeerinud põhivarasse u 16,8 miljonit eurot (kokku ligi 1800 eurot elaniku kohta). Investeeringute kogumahust 45% on olnud võimalik teha sihtfinantseeringute toel.

Tabel 4. Põltsamaa Vallavalitsuse[1] eelarvenäitajad 2020–2025 (Rahandusministeerium)

	2020	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	***2025***
Põhitegevuse tulud	15 676 000	15 518 000	16 824 000	18 535 000	19 763 000	*20 782 000*
Põhitegevuse kulud	13 749 000	13 839 000	15 111 000	17 507 000	18 717 000	*19 956 000*
Põhitegevuse tulem	1 927 000	1 679 000	1 713 000	1 028 000	1 046 000	*826 000*
Tulemi osakaal tuludest	**12%**	**11%**	**10%**	**6%**	**5%**	***4%***
Põhitegevuse tulud elaniku kohta	1 622	1 621	1 794	1 954	2 126	*2 265*
Põhitegevuse tulem elaniku kohta	199	175	183	108	113	*90*
Võlakohustused aasta lõpu seisuga	6 042 000	8 778 000	10 759 000	10 199 000	11 908 000	*13 557 000*
Likviidsed varad aasta lõpu seisuga	1 450 000	1 850 000	574 000	895 000	1 502 000	*513 000*
Netovõlakoormus (eurodes)	4 591 000	6 928 000	10 185 000	9 304 000	10 406 000	*13 044 000*
Netovõlakoormuse %	***29,3%***	***44,6%***	***60,5%***	***50,2%***	***52,7%***	***62,8%***
Võlakohustused elaniku kohta	625	917	1 147	1 075	1 281	*1 478*
Põhivara soetus	1 451 000	2 573 000	2 038 000	927 000	1 626 000	*2 437 000*
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine	713 000	1 941 000	919 000	544 000	993 000	*2 410 000*
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine	701 000	1 077 000	985 000	504 000	618 000	*1 867 000*
Põhivara soetus elaniku kohta	***223***	**381**	**322**	**151**	***241***	***469***
Tagasilaekuvad laenud	35 000	35 000	32 000	234 000	386 000	326 000
Antavad laenud	0	-2 070 000	-2 544 000	0	-480 000	-885 000

Valla netovõlakoormuse individuaalne piirmäär oli kuni 75% põhitegevuse tuludest (31.12.2025), maksimaalne netovõlakoormus küündis 15 miljoni euroni. Niisiis on valla investeerimisvõimekus tagasihoidlik. Suuremate projektide elluviimine, mis eeldab rahaliste kohustuste võtmist, vajab igal juhul hoolikat kaalumist ja peab vastama reaalsetele võimalustele.

Maksumaksjad moodustavad u 46% valla elanikkonnast. Väliskeskkonnast tuleneb jätkuv surve valla kulude kasvuks palgatõusu ja hindade kallinemise näol. Teisalt piirab tööealise elanikkonna kahanemine tulumaksu laekumise kasvu.

Valla tuludest suurema osa (2025. aasta eelarve täitmise alusel 59%) moodustavad maksutulud. Saadavad toetused on 34%. Tulud kaupade ja teenuste müügist on 7%. Eestis keskmiselt on maksutulude osakaal eelarves 65%, toetuste osakaal 26% ja kaupade ja teenuste müügist saadavate tulude osakaal 9%. Seega on valla omatulude (maksutulud ning tulud kaupade ja teenuste müügist) osakaal eelarves võrreldes riigi keskmisega madalam.

[1] Ei sisalda konsolideerimisgrupi kohustusi.

1.5. Ajalugu

Põltsamaa piirkond on rikas oma ajaloo poolest. Muinasajal kuulusid Põltsamaa valla alad peamiselt Mõhu maakonda, piirkonna saksakeelseks nimeks sai Oberpahlen. Pikknurme piirkond kuulus tõenäoliselt Mõhusse, Kursi alad asustati hiljem. Muinaseestlaste linnused paiknesid Otissaares ja Madisemäel. Tabelis 5 kajastatakse piirkonnaga seotud olulisi sündmusi.

Tabel 5. Põltsamaa piirkonna olulised ajaloolised sündmused (Põltsamaa Muuseum).

Periood	**Sündmus**
1272. aasta	Mõhküla lõunapiiril asuva ordulinnuse juurde kujunes alevik.
1343. aasta	Kursi (*Talkhof*) ordulinnust nimetatakse esmakordselt seoses rahvarahutustega. Nimi *Talkhof* on seotud rikkalike lubjakivivarudega, millest just siin põletati lupja Tartu linna jaoks.
16. sajand	Põllundusega seotud nime Põltsamaa esmamainimine. Piirkonna rahva eneseteadvust on alati turgutanud asjaolu, et 16. sajandil oli siin Liivimaa kuninga residents.
18. sajand	Peeter I kinkis Põltsamaa, Pilistvere ja Kolga-Jaani kihelkonnad oma riiginõunikule H. C. von Fickile, kelle viiest tütrest said alguse piirkonna mõisate omanike suguvõsad. 18. sajandi teisel poolel muutis W. J. von Lauw Põltsamaa linnuse konvendihoone luksuslikuks rokokoo-paleeks, koos Uue-Põltsamaa omaniku J. H. von Lilienfeldiga arendati kogu piirkonda, kujunes Liivimaa suurim tööndus- ja kultuurikeskus väljaspool Riia linna.
19. sajand	Võisiku omanikuks oli 19. sajandi algul J. Krossi kuulsaks kirjutatud „Keisri hull“ T. E. von Bock. Perekonna von Wahl kätte läksid 19. sajandil Pajusi, Tapiku, Lustivere ja Adavere mõisad. 19. sajandil kujunes Põltsamaa kihelkonnakoolist rahvusliku liikumise taimelava. Õpetaja E. R. Beermann õmbles EÜS-ile esimese sinimustvalge lipu ning tema vend Ch. W. Beermann oli esimene lipuhoidja. Alati on austatud Võhma külast pärit K. A. Hermanni, rahvusliku liikumise järjekindla ja kirgliku eestvedaja mälestust. Kaarlimõisas avati 1888 Eesti Aleksandri Kõrgem Linnakool.
20. sajandi esimene pool	1917. aastal avati Põltsamaal lisaks arvukatele muudele koolidele gümnaasium (keskkool oli 1954–2013 ka Puurmanis. Kaarlimõisas anti kutseõpetust 1921–2015). 1918. a detsembris asutas J. Kuperjanov Puurmani lossis Tartumaa Partisanide Pataljoni. 1918–1919 aasta vahetusel toimus Aidu küla juures oluline murdelahing. Hiljem püstitati Vabadussõjas langenute mälestusmärgid Põltsamaal ja Kursis ning Aidu lahingu Võidualtar, K. Vervolt algatas Aidu altarilt Võidupühal Võidutule toomise Põltsamaale. Piirkonna kesksest, Põltsamaa Eesti Põllumeeste Seltsist kasvasid 20. sajandi algul välja raamatukogu, ühispank, majandusühing ja piimaühing. Majanduslike ning kultuuriliste seltside võrgustik tekkis kõigis valdades, kohalik rahvas ehitas ise endale meiereisid ja seltsimaju, harrastati muusikat ja näitemängu, korraldati kursusi. 1925. a oli praeguse Põltsamaa valla territooriumil 9 valda, kuid neid liideti suuremateks valdadeks juba 1938. aastal. 30. juunil 1926 nimetati Põltsamaa ametlikult linnaks, hoogustus ehitustegevus, arendati infrastruktuuri.
Olukord pärast II maailmasõda	Teises maailmasõjas hävis ligikaudu 75% linna hoonetest, sõda ja küüditamine hävitasid suure osa küladest ja talumajapidamistest. Alates 1948. aastast loodi kolhoosid ja sovhoosid, algul igas külas, tasapisi aga ühendati need suuremateks, ehitati välja keskasulad.

	1950–1963 kuulus kogu praegune vald Põltsamaa rajooni, edaspidi Jõgeva rajooni ja maakonna koosseisu. 1958. a muudeti Sakala kolhoos Kamaris tõulinnukasvatuse katsemajandiks. 1959-1993 oli Puurmanis elektrotehnilisi tooteid valmistav tehas. 1952–1992 oli Utsalis Nõukogude armee pommituslennuväe polügoon. Läbi aegade on Põltsamaa kuulsaim ettevõte 1920. a asutatud ETK Põltsamaa Tehased, kelle valmistatud toidud esimestena maailmas 1960. aastatel maailmaruumi lennutati. Kunagistest arvukatest meiereidest on järel vaid E-Piim Põltsamaa meierei.
Taasärkamisaeg	Uuel ärkamisajal taastati vanu ja püstitati uusi mälestusmärke ning korraldati kodukandipäevi kogu kihelkonnas. Põltsamaa linna, valla ning Pajusi ja Puurmani valdade omavalitsuslik staatus taastati 1991. a detsembris. Tagastati või kompenseeriti õigusvastaselt võõrandatud varad, loodi palju erineva tegevusalaga väikeettevõtteid, nõukogudeaegsete ettevõtete baasil loodi erafirmasid, millel on turumajanduse tuultes olnud erinev lend. Elanikke on jäänud vähemaks nii linnas kui külades. Kogu taasiseseisvuse aja on suurema või väiksema eduga arendatud koostööd nüüdseks ühinenud nelja omavalitsuse, nn 4P, vahel.

2. Valdkondlik ülevaade

2.1. Elukeskkond

2.1.1. Looduskeskkond

Keskkonnavaldkond ei tunne ei valdade ega riikide piire ning keskkonnakorraldus on reguleeritud Euroopa Liidu direktiividega, mille ülevõtmine on riigi korraldada.

Kuna nii vesi kui saastained liiguvad loodusseaduste kohaselt, on eri valdkondade kohta omad valdkondlikud arengukavad. Näiteks jäätmemajandust suunatakse jäätmekavaga ja veemajandust vesikonnapõhiste veemajanduskavadega. Viimases nähakse ette ka meetmed veekogumite seisundi parandamiseks.

Põltsamaa vald asub valdavalt Ida-Eesti vesikonnas (Peipsi alamvesikond ja Pandivere põhjavee alamvesikond). Läänepoolses servas paikneb väike osa vallast Lääne-Eesti vesikonnas (Pärnu alamvesikond). Suur osa valla territooriumist paikneb Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundlikul alal, kus kehtivad piirangud põllumajanduslikule tegevusele. Suur osa valla territooriumist paikneb kas kaitsmata või nõrgalt kaitstud põhjaveega alal, kus kehtivad karmimad nõuded muu hulgas reoveekäitlusele. Põhjaveekogumi seisundi parandamisele aitab kaasa reoveekogumisaladel kogu reovee kokku kogumine ja puhastisse suunamine ja reovee kohtkäitluse nõuete järgimine. Selles osas saab ja peab vald järelevalvet tõhustama. Pinnaveekogudest on tähelepanu all Pedja jõe kesine ökoloogiline seisund kalade rändetõketeks olevate paisude tõttu. Omavalitsuse tegevust hea ökoloogilise seisundi tagamiseks on takistanud paisude omandisuhe. Nii Pedja jõe Tõrve pais kui Pikknurme jõe pais on eraomandis. Põltsamaa jõe ökoloogiline seisund on tänu kalapääsude valmimisele Põltsamaa valla ulatuses hea.

Põltsamaa valla tähtsaim maavara on lubjakivi (dolokivi), mida kaevandatakse käesoleval ajal Rõstla, Kalana, Sopimetsa ja Pudivere külades asuvates karjäärides. Dolokivi kaevandamisload on aktuaalselt Keskkonnaameti menetluses Sopimetsa ja Tõrve külades. Rõstla külas täiendava karjääri keskkonnaloa menetlus on vallavolikogu vastuseisu tõttu kohtu kõrgema astme menetluses. Dolokivi ja ka ehituskruusa maardlate uuringute teostamisele on tekkinud viimasel aastal suur surve.

Uuritud alad ja kehtivad varud on leitavad Maa-ameti maardlate rakenduses ja on pidevalt uuenemas. Umbusi savi leiukoha teadaolevad varud on 10 miljonit m^3, kuid savi on hinnanguliselt madala kvaliteediga ning suurt perspektiivi ei oma. Savikihi paksus on keskmiselt 3,5 m. Vallas esineb mitmeid uuritud ja hinnatud turbamaardlaid, mille kohta leiab samuti teavet Maa-ameti maardlate rakendusest. Turba kaevandamine toimub käesoleval ajal Pikknurme ja Tapiku külades.

Metsaga on kaetud umbes 44% valla maa-alast. Suur osa sellest jääb suurte looduskaitsealade piiridesse. Taimeliikide üldarv on Põltsamaa piirkonnas suur. Haruldastest taimeliikidest leidub soomurakat ja esindatud on mitmed käpaliste liigid. Haruldasi linnuliike esindavad must toonekurg, merikotkas, väike-konnakotkas ja teised kaitse all olevad kullilised ja kanalised. Põltsamaa valla piiresse jäävad osaliselt rahvusvahelise tähtsusega märgalad: Alam-Pedja looduskaitseala ja Endla looduskaitseala. Väiksemad looduskaitsealad on Aidu looduskaitseala, Altnurga looduskaitseala ja Kirikumetsa looduskaitseala.

Suuremad Põltsamaa valda läbivad jõed on Põltsamaa jõgi, Pedja jõgi, Navesti jõgi ja Kaave jõgi. Väiksemad jõed on nende lisajõed. Vallas ei leidu looduslikke järvi, küll aga on jõgedele rajatud paisjärvi, suuremad neist on Kamari, Võisiku, Puurmani, Tõrve ja Lustivere paisjärv. Vastavalt veeseadusele on paisutusrajatiste omanikel kohustus tagada kaladele vaba liikumine nii alla- kui vastuvoolu. Umbusi jõele Lustivere paisjärve juures, Põltsamaa jõele Väike-Kamari külas, Põltsamaa linnas ja Kõrkkülas ning Pedja jõele Puurmani alevikus on struktuurifondide toel rajatud kalapääsud. Põltsamaa jõel teostati ülevalpool Põltsamaa linna maaparanduse käigus suletud vanade jõesängide avamine, mis on hinnanguliselt suurepärased kudealad.

2.1.2. Heakord ja jäätmemajandus

Põltsamaa vallal on ligikaudu 125 hektarit hooldatavaid haljasalasid. Hooldatavate alade hulgas on 8 parki, millest 4 on Põltsamaa linnas ja lisaks mõisapargid Puurmani ja Adavere alevikes ning Pajusi ja Lustivere külades. Haljasalade hooldus jaotatakse hooldusklassidesse (1. klass on kord nädalas, 2. klass kaks korda kuus, 3. klass kord kuus ja 4. klass kaks korda hooaja jooksul hooldatav). Viimasel ajal on praktiseeritud ka kliimamuutustega kohanemise raames harvemat hooldussagedust, ehk 1 kord aastas sügise hakul. Hooldusklassid sõltuvad suuresti asukohast, kasutusest, looduskaitselistest piirangutest ja vajadusest. Lisaks on niidetavateks aladeks kõikide teede peenrad ja servad. Haljastuse all mõeldakse ka lillede ja taimede istutamist ning hooldust, puude langetamist ja nende kändude freesimist, puude võrade hooldust ning tormikahjustuste likvideerimist. Põhiline rõhk haljastuse korraldamisel on alade niitmine ja parkide ning Põltsamaa kesklinna hooldamine.

Üldplaneeringu osaks olev Põltsamaa linna rohestruktuuri analüüs (AB Artes Terrae OÜ, 2021) koos arendusettepanekutega, on olnud aluseks maastikuarhitektuursete projektide koostamise ning rohealade arendamisel ja hooldamisel keskkonnasäästlikumal viisil.

Põltsamaa valla jäätmemajanduse korraldus tuleneb Euroopa Liidu jäätmedirektiivist, Riigi jäätmekavast 2022-2028 ja selle rakendusplaanist. Kui senini oli põhirõhk jäätmete ladestamise vähendamisel ja nende taaskasutamisel, siis uus riigi jäätmekava keskendub enam jäätmetekke vähendamisele. Põltsamaa valla jäätmekava 2024-2029 ja jäätmehoolduseeskiri reguleerivad jäätmemajanduse korraldust kogu valla territooriumil ja on seotud Põltsamaa valla arengukavaga.

Valla territooriumil asub Põltsamaa jäätmejaam ja Puurmani keskkonnajaam. Kogu valla territooriumil on korraldatud jäätmevedu. Suure osa jäätmeseadusest tulenevaid ülesandeid on vald delegeerinud halduslepinguga oma koostööpartnerile – MTÜ Eesti Jäätmehoolduskeskusele (Põltsamaa vald on MTÜ asutajaliige).

2.1.3. Teed ja tänavad

Põltsamaa vallale kuulub 2026. aasta teeregistri andmetel kokku 206 km teid, millest 150 km on maanteed ja 56 km tänavad. Viimasel viiel aastal (2022-2026) on investeeringute summa teede ehitamiseks ja oluliseks ümberehitamiseks Põltsamaa vallas olnud kokku ca 2,4 miljonit eurot.

Teede ja tänavate ehitus, remont ning korrashoid võimaldab luua häid tingimusi ettevõtluse arendamiseks, hea elukeskkonna loomiseks ja elanikele teenuste kättesaamiseks. Samuti on vallas asuvad teed visiitkaardiks valla külastajatele.

Samas tuleb arvestada, et kruuskattega teid on vaja iga aasta hööveldada, teostada tolmutõrjet ja talvisel ajal lume- ning libedusetõrjet. Kattega teedel on vajalik teostada iga aasta samuti

lume- ja libedusetõrjet, tänavatel teha puhastamist, aukude lappimist ja markeerimistöid. Eelarvelistes vahendites peab olema võimalusi liiklusmärkide, truupide ja teiste teerajatiste asendamiseks, uute lisamiseks ja olemasolevate hooldamiseks.

Viimasel viiel aastal (2022-2026) on Põltsamaa vallas tehtud investeeringuid **jalg- ja jalgrattateed**e (edaspidi tekstis JJT) ehitamiseks ja oluliseks ümberehitamiseks kokku summas u 1,2 miljonit eurot.

Uute, hooldatud ja ohutute JJT olemasolu võimaldab luua häid tingimusi ökoloogilise jalajälje vähendamiseks, hea elukeskkonna loomiseks ja elanikele teenuste kättesaamiseks ning loob võimalusi tervislikuma eluviisi harrastamiseks ja liikumisharjumuste mitmekesistamiseks. Lisaks tuleb arvestada, et JJT teeservasid on vaja iga aasta korduvalt niita, harjata, talvisel ajal teostada lume- ning libedusetõrjet ja vajadusel teostada markeerimistöid. Eelarvelistes vahendites peab eelnimetatud tegevuste teostamise vajadusega arvestama.

Põltsamaa vallas on lai **tänavavalgustuse** võrgustik. Tänavavalgustusega on kaetud tiheasustusalad ja mitmeid külasid läbivad maanteed ning jalg- ja jalgrattateed. Viimase viie aastaga on laiendatud või rekonstrueeritud tänavavalgustust kõikides piirkondades. Endiselt püsib vajadus uute valgustatud tänavalõikude rajamiseks, kui rajatakse uusi jalg- ja jalgrattateid. Eriliselt ootavad valgustuse väljaehitamist Põltsamaa linnas Põltsamaa jõge ületavad jalakäijate sillad. Põltsamaa valda on rajatud tänavavalgustus 18 asulas ja kuuel muul objektil (sh 3 asulatevahelist JJT-d, Väike-Kamari sillad, Kamari WPark ja Kuningamäe terviserajad).

Ehitamine ja renoveerimine jätkub seoses JJT ehitustega. Surve tänavavalgustuse rajamiseks on tingitud ka liiklusturvalisuse suuremast tagamisest. Järgmiste objektide valik sõltub planeeritavatest sõiduteede ja JJT-de kapitaalremontidest ja rajamisest piirkonnas. Perioodil 2017-2022 uuendati kõikide asulate tänavavalgustused ja mindi üle energiasäästlikumale lahendusele (led-valgustid).

2.1.4. Hooned ja rajatised

Põltsamaa vallas on põhiosas 1–2-korruselised väikeelamud. Linnas, alevikes ja külade keskustes on rajatud ka kortermaju. Linn on kompaktne, toimiv ja heade eeldustega, kuid juhusliku arengu tulemusena puudub linnale omane tihedus ning eristuv keskus. Kesklinna tänavate ümbrusesse on ehitatud kuni 5-korruselisi kortermaju, ülejäänud korruselamute grupid paiknevad linna äärtel ega mõjuta oluliselt üldpilti. Samasuguses stiilis on alevikud ning suuremad külad. Väiksemates külades on üksikud kahekorruselised korterelamud.

Kinnistusraamatu väljavõtte järgi (12.09.2026) kuulub Põltsamaa vallale 52 korteriomandit (sh garaažid). Eluruumid paiknevad ebaühtlaselt ning vallal puudub kompaktne sotsiaal- ja munitsipaaleluruumide süsteem. Piisavalt suure elamufondiga vallal puudub võimekus ühtlaselt majandada eluruume ja kohandada need vastavalt vajadusele. Eluruumide üürihinnad on väga varieeruvad. Enamasti sõltuvad hinnad piirkonnast, eluruumi seisukorrast ja ruumile tehtud investeeringutest. Aastatel 2022–2026 on investeeritud Põltsamaa valla hoonetesse u 16 miljonit eurot. Suurimad investeeringud on olnud Põltsamaa lossikompleks, uus lasteaiahoone, kogukonnapõhine toetatud eluasemehoone, hooldekodu, Esku lasteaed-kogukonnamaja, Lille tänava õppehooned koos õpilaskoduga, Puurmani lasteaed ja bussijaam ning Kuningamäe mäekeskus. Ehitusjärgus on Kuningamäe ujula, mis valmib 2027. aastal.

Põltsamaa vallas on kasutusel seitse omavalitsuse poolt hooldatavat supluskohta. Supluskohad asuvad Väike-Kamari, Kõpu, Pajusi ja Lustivere külades, Puurmani alevikus ja Põltsamaa linnas. Suuremaid supluskohtade investeeringuid on tehtud Väike-Kamari külas asuvale Kamari järve ja

Kõpu külas asuvale Aidu järve supluskohale, Põltsamaa linnas Veski tn supluskohas. Kamari ja Aidu järvede suplusvee kvaliteet on Terviseameti mikrobioloogilise seire all. Lisaks on traditsioonilisteks supluskohtadeks väljakujunenud mitmed jõeäärsed paigad. Traditsioonilised ja enimkasutatavad supluskohad on varustatud päästerõngastega ja mänguväljakutega. Põltsamaa vallas on rajatud kaheksa kalapääsu ja likvideeritud üks rändetõke. Kalapääsud on rajatud Põltsamaa jõele, Umbusi jõele ning Pedja jõe Puurmani paisule, tagades kalade rändele sobivad tingimused. Kalapääs puudub Pedja jõe Tõrve paisul. Kalapääsude ja valla omandis olevate paisude hooldamist ja toimimist korraldab Põltsamaa Vallavalitsus. Siiani on problemaatilised vee erikasutusloata eraomandis olevad Pikknurme pais, Tõrve pais ja Võisiku pais.

Avalikke mänguväljakuid on kokku 23 (sh välitrenažöörid ja ekstreemspordi väljakud) ning neid paikneb 11-s erinevas valla asulas.

2.1.5. Kommunaalteenused ja taristu

Põltsamaa valla ühisveevärgi ja kanalisatsiooni (ÜVK) arengukavas 2024-2035 ja Põltsamaa linna ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kavas aastateks 2014-2026 on seatud konkreetsed eesmärgid ja tegevused ÜVK arendamiseks. Elluviidavate veemajandusprojektide järgselt kaasajastatakse valdkondlikku arengukava. Põltsamaa valla vee-ettevõtjaks on Põltsamaa Vesi OÜ.

Tsentraalne kaugküte on kasutusel Põltsamaa linnas, Puurmani ja Adavere alevikus, Võisiku ja Väike-Kamari külades, kus kasutatakse katlamajades energiakandjana looduslikku gaasi, põlevkiviõli või hakkpuitu. Umbes pool olemasolevatest kaugküttetorustikest on asendatud kaasaegsete eelisoleeritud torudega. Kuna suur osa torustikest on kaasajastamata, on soojuskadu torustikest veel liiga suur. Paljud elamud ja kortermajad on oma soojamajanduse viinud üle lokaalsetele ja kohtkütte lahendustele.

Valla territooriumil on kehtestatud järgmised soojusmajanduse arengukavad: Puurmani soojusmajanduse arengukava aastateks 2017-2030, Adavere aleviku soojusmajanduse arengukava 2016-2026 ning Põltsamaa linna soojusmajanduse arengukava 2016-2026. Arengukavad vajavad lähiaastatel uuendamist.

Valla abonente teenindab Telia Eesti AS. Valla territooriumil on telefoniliinide seisukord rahuldav. Vald on kaetud mobiilsidevõrguga, teenuseid on võimalik valida erinevate operaatorite vahel.

Internetiühendus on tagatud enamikule valla elanikele. Internetiteenust pakuvad mitmed teenusepakkujad. Lisaks kaabliga internetile töötab Põltsamaa piirkonnas edukalt mobiilne internet. Põltsamaa valla territooriumil on mitu mobiilimasti ning nende arv on läbi aastate kasvanud, see peaks tagama teenuse hea kvaliteedi.

2.1.6. Kliimamuutustega kohanemine

Nii nagu kogu maailm, peab ka Põltsamaa vald kohanema toimuvate kliimamuutustega. Seejuures ei saa jääda pelgalt pealtvaatajaks ja kohanejaks, vaid tuleb ka omalt poolt panustada kliimamuutuste mõju vähendamisele. Aastal 2023 valmis Põltsamaa valla ja teiste Jõgevamaa omavalitsuste koostöös Jõgeva maakonna kliima- ja energiakava.

Kliimamuutustega kohanemine on samuti valdkond, mis hõlmab endas nii haridust, sotsiaaltööd, kogukondade kaasamist, majandusvaldkonda, taristu arendust, elamuehitust ja

paljusid teisi tegevusvaldkondi. Põltsamaa vald on varasemalt CO2 meetmete toel ehitanud ja uuendanud KOV-teenuste pakkumisega seotud hooneid energiatõhusamateks (Põltsamaa valla lasteaed, hooldekodu Sõpruse kodu, Lille tn 2 õppehoone, Lille tn 2/3 õppehoone, Puurmani lasteaia hoone, Lossi 49 teenushoone). Uuendatud on vallas kogu tänavavalgustus led-valgustite vastu (ca 1700 valgustit). Lisaks sai 2022. aastal toetust projekt looduslike lahenduste rajamiseks soojasaarte vähendamiseks linnalistes piirkondades (alleede taastamine koos keskväljaku ja lossihoovi haljastusega).

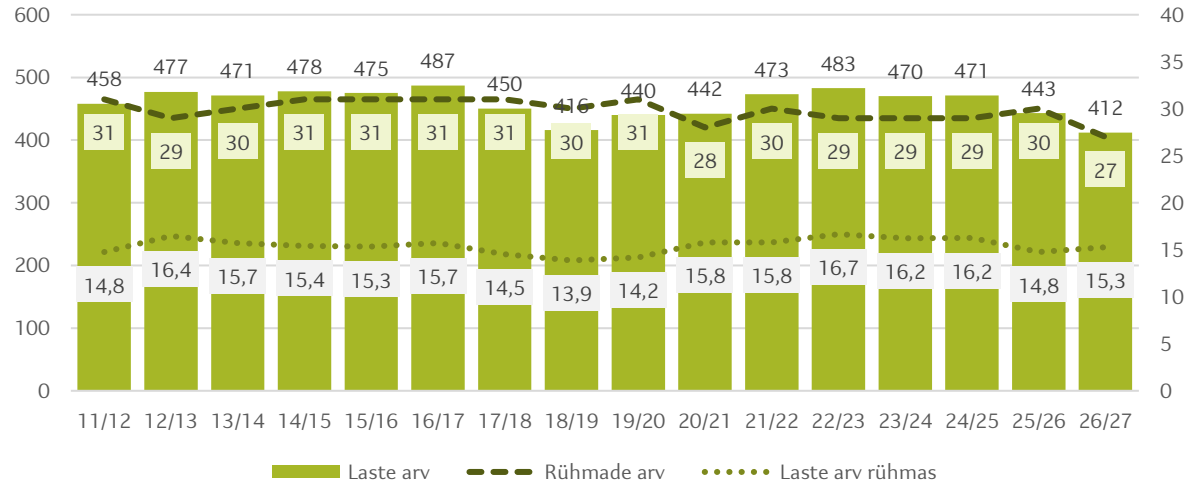
Kliimamuutuste kohanemise valdkonnas saab rakendada veel mitmeid tegevusi: tiheasustusalade haljastuse kohandamine, jäätmete sorteerimise tõhustamine, lühemad tarneahelad tootmise ja tarbimise vahel, mahetoidu kasutamine, keskkonnahoidlike hangete rakendamine, taastuvenergia kasutamise laiendamine, hoonete energiatõhususe parandamine, loodusliku mitmekesisuse soodustamine avalikel tiheasustusaladel jne. Olulisel kohal on siinkohal elanike, seal hulgas noorte teadvustamine keskkonnahoidlikest tegevustest.

2.2. Haridus ja noorsootöö

Õppeaasta 2026/2027 seisuga omandas vallas alusharidust 412 ja üldharidust 948 õppurit. Õpetajate ametikohti oli alushariduses 35 ja üldhariduses 102. Nii õppe- kui ka lasteasutusi on kokku 4 (koole 3 ja lasteaedu 2, sh Puurmanis on asutusena lasteaed ja kool koos).

2.2.1. Alusharidus

Põltsamaa vallas on kaks haridusasutust, mis on spetsialiseerunud koolieelsele teenusele - Põltsamaa Valla Lasteaed ja Puurmani Mõisakooli lasteaed. Viimase viieteist aasta jooksul on laste arv lasteaedades püsinud vahemikus 400-500 last. Õppeaasta 26/27 alguses käis valla lasteaedades kokku 412 last. Rühmasid oli kokku 27 ning ühes rühmas oli keskmiselt 15,3 last. Möödunud kahel aastal on lasteaias käivate laste arv hakanud tempokalt kahanema (Joonis 12).

Joonis 12. Lasteaedades laste arvu ja rühmatäituvuse muutus õppeaastatel 11/12-26/27 (EHIS)

Põltsamaa Valla Lasteaed alustas tegevust aastal 2021, mil liideti üheks asutuseks kõik seni vallas tegutsenud lasteaiad (v.a Puurmani). Põltsamaa linnas koondusid kaks lasteaeda aastal 2022 valminud uude hoonesse. Õppeaastal 26/27 on Põltsamaa linna hoones 16 rühma ja 238 last, Esku tegevuskohas 2 rühma 33 lapsega, Lustivere tegevuskohas 2 rühma 26 lapsega, Adavere tegevuskohas 2 rühma 35 lapsega, ning Vägari ja Pisisaare tegevuskohtades mõlemas üks rühm 17 lapsega.

Õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisel kasutatakse koduloolise üldõpetusliku tööviisi põhimõtteid, Hea Alguse lasteaedade lapsest lähtuvat metoodikat, Kiusamisest vaba lasteaedade metoodikat, Väärtuskasvatuse Tarkuste Hoidise metoodikat, Montessori ja Reggio Emilia tegevuskultuuri, õuesõppe ja projektõppe rakendamist, digiharidusõpet ja liikluskasvatust. Väärtustatakse loodushoidu, taaskasutust ning rahvatraditsioone. Laste kaasamiseks lasteaia olulistesse küsimustesse on loodud laste mudilasnõukogu, kus lapsed saavad oma ideid jagada ning teha ettepanekuid lasteaias toimuva suhtes. Koolieelikutele viiakse läbi rahulolukü sitlus (võimalusel üks kord õppeaasta lõpus). Lasteaed kuulub Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustikku ning osaleb tervisedendus- ja keskkonnaprojektides. Erivajadustega lastele töötavad lasteaias sobitus-, tasandus- ja arendusrühm.

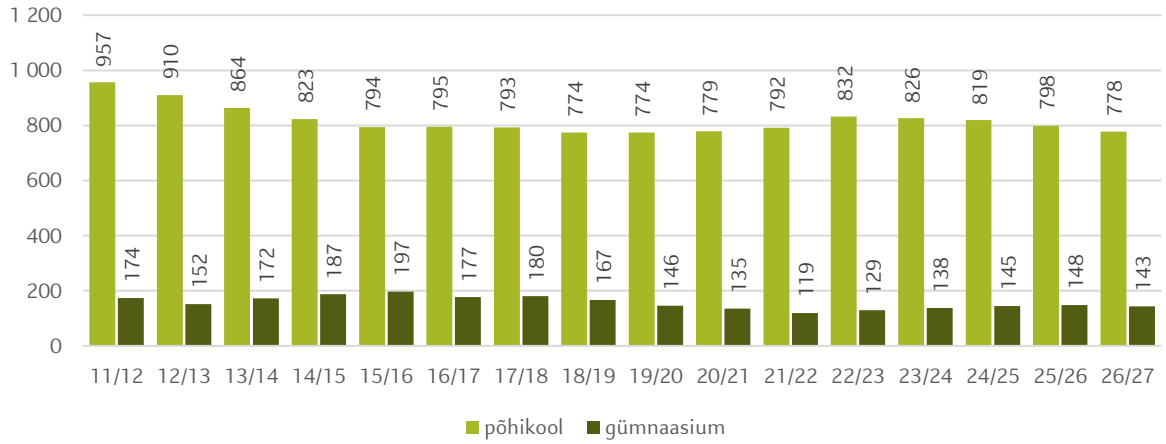
Puurmani Mõisakooli lasteaed (1960) tegutseb alevikus eraldi hoones (kuni 2021. aastani oli Puurmani lasteaed eraldiseisev asutus). Õppeaastal 26/27 on lasteaias 3 rühma 46 lapsega.

Õppe- ja kasvatustegevuses pööratakse erilist tähelepanu lapse individuaalsusele ja võimete arvestamisele. Tähtsal kohal on koduloo, traditsioonide ja tervisedenduse väärtustamine.

Lasteaed töötab lapsest lähtuvate põhimõtete ja ideede järgi - õppimis- ja õpetamisprotsess põhineb lapse oma kultuuril, kogemustel ja tegevusel. Õppimist suunavateks teguriteks on lapse enda aktiivsus, tegusus, elamuslikkus ja mäng. Oluliseks märksõnaks lapsest lähtuvas õppes on õpetamine läbi positiivse eduelamuse, mis toimub läbi mängu. Mängulises õppes on laps aktiivne teadmiste vastuvõtja, kes õpib tegutsemise ja oma kogemuse kaudu, mille tulemusena oskab edaspidi koolielus erinevates olukordades hakkama saada ja vastutust võtta.

2.2.2. Üldharidus

Üldhariduskoole on Põltsamaa vallas kokku kolm - Põltsamaa Põhikool (kolm tegevuskohta), Põltsamaa Gümnaasium ja Puurmani Mõisakool. Kokku omandab valla koolides õppeaastal 26/27 põhiharidust 805 ja gümnaasiumiharidust 143 õpilast. Põhikooliõpilaste arv on püsinud 800 piirimail juba pikemat aega ning ka gümnaasiumiõpilasi on viimasel paaril aastal olnud peale vahepealset madalseisu samas suurusjärgus (Joonis 13).

Joonis 13. Õpilaste arvu dünaamika õppeaastatel 11/12-26/27 (EHIS)

Valla üldharidus korraldati ümber aastal 2021, mil liideti kõik seni vallas tegutsenud üldhariduskoolid Põltsamaa Ühisgümnaasiumiga (v.a Puurmani Mõisakool). Õppeaastast 26/27 lahutati varasem Põltsamaa Ühisgümnaasium eraldi asutusteks põhikooli (Põltsamaa Põhikool) ja gümnaasiumi (Põltsamaa Gümnaasium) osas.

Põltsamaa Põhikool – korraldab õpet kolmes tegevuskohas. Õppeaastal 26/27 oli Põltsamaa õppekohas 603, Adavere õppekohas 65 ja Lustivere õppekohas 41 õpilast. Adavere õppekohas on 9 klassi, Lustiveres 6 klassi.

Põltsamaa Gümnaasium – alates õppeaastast 26/27 tegutseb eraldi asutusena, omavalitsus jätkab riigi toel gümnaasiumi pidajana. Gümnaasiumiastmes avatakse üldjuhul kolm õppesuunda: majanduse ja ettevõtluse, küberkaitse ja infotehnoloogia ning teatri- ja filmisuund. Vald soovib gümnaasiumi tugevdada, tuues sisse nt kutseõppe temaatika.

Puurmani Mõisakool (1923) - põhikooli omapäraks on ajaloo väärtustamine, loodusrajad ja lossi ümbritsev liigirikas park. Puurmani Mõisakooli missiooniks on võimaldada õppijale parimat võimetekohast arengut ja haridust, mis võimaldab valikute tegemist haridustee jätkamisel.

Töötatakse ühiselt selle nimel, et laps areneb terviklikuks isiksuseks, hoolib iseendast, teistest inimestest ja ümbritsevast keskkonnast, oskab ja julgeb mõelda, teha ja vastutada.

2.2.3. Huviharidus ja noorsootöö

Põltsamaa vallas on noortele loodud mitmekesised võimalused avatud noorsootöös, huvihariduses ja huvitegevuses osalemiseks. Huviharidust pakuvad Põltsamaa Muusika- ja Kunstikool ning Põltsamaa Spordikool. Lisaks korraldavad noortele huvitegevust koolid, kultuuri- ja rahvamajad, spordiklubid, külaseltsid, vabaühendused ning teised kohalikud asutused ja koostööpartnerid.

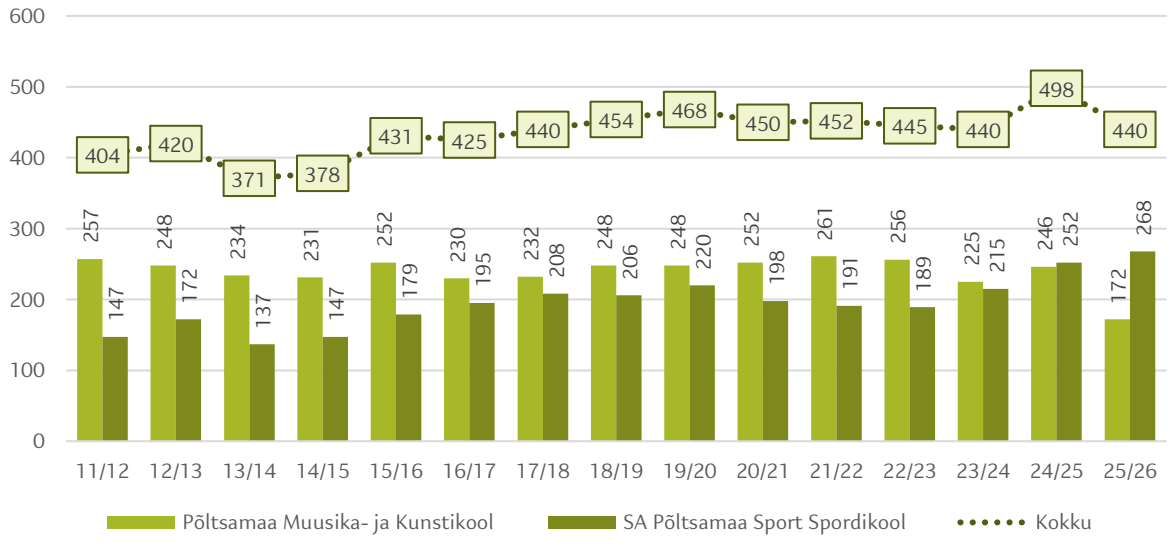
Huviharidus

Põltsamaa vallas tegutseb kaks valla hallatavate asutustena huvikooli: Põltsamaa Muusika- ja Kunstikool ning Põltsamaa Spordikool.

Põltsamaa Muusika- ja Kunstikool (loodud varasemalt eraldiseisvana tegutsenud Põltsamaa Muusikakooli ja erakoolina tegutsenud Põltsamaa Kunstikooli baasil). Kooli muusikaosakonna põhitegevuseks on muusikalise põhihariduse, kõrgetasemelise erialase ja üldmuusikalise hariduse andmine. Õpe toimub erinevates õppevormides (eelklass, põhiõpe, täiskasvanuõpe) ning koosneb grupiõpetusest (üldained, ansamblid, orkestrid) ja individuaalõpetusest (pilliõpe). Kunstiosakond on õppimiseks avatud kõigile kunstihuvilistele. Toimuvad nii kunstiringid, süvendatud kunstiõpe kui ka täiskasvanuõpe.

Põltsamaa Spordikool (asutatud 1999, kuni 2026. a tegutses SA Põltsamaa Sport halduses ning alates 2026. a vallavalitsuse hallatava asutusena) on huvikool, mis pakub lastele ja noortele vanuses 6-19 eluaastat võimalusi sportlikuks treeninguks ja süvendatud spordiõppeks järgnevatel spordialadel: jalgpall, võrkpall, kergejõustik, suusatamine ja maadlus. Koolis töötab seitse treenerit.

Õpilaste arv huvikoolides on möödunud kümnel aastal püsinud u 450 lapse tasemel. Õppeaastal 25/26 õppis Põltsamaa Muusika- ja Kunstikoolis 172 (26/27 225) ning Põltsamaa Spordikoolis 268 (26/27 255) õppurit (Joonis 14).

Joonis 14. Õpilaste arv huvikoolides õppeaastatel 11/12-25/26 (EHIS)

Noorsootöö

Alates 2023. aastast korraldab avatud noorsootööteenust Põltsamaa vald (enne seda Noorteühendus Juventus MTÜ) – seda aastast 2024 ka Puurmani noortetoas ning alates 2025. a. talvest Lustivere noortetoas ja Esku noortepesas. Avatud noorsootöö teenust korraldab Põltsamaa Kultuurikeskuse koosseisus olev Põltsamaa noortekeskus. Alates 2027. aastast alustab hallatava asutusena tegevust Põltsamaa Valla Noorsootöökeskus.

Noorsootöö sihtrühm on 7–26-aastased noored. Teenust osutatakse noortekeskuses, noortetubades ja noortepesades ning arendatakse mobiilset noorsootööd ehk MONO-t. Mobiilse noorsootöö süsteemsem arendamine algas 2026. aasta sügisel. 2026. aasta seisuga toimub avatud noorsootöö Põltsamaa noortekeskuses viiel päeval nädalas, Puurmani noortetoas kolmel päeval nädalas ja Lustivere noortetoas kahel päeval nädalas. Pisisaare/Adavere ja Esku piirkonnas arendatakse noorsootöö kättesaadavust mobiilse noorsootöö ning noortepesade kaudu. Eesmärk on jõuda ka nende noorteni, kes elavad keskusest kaugemal või ei külasta olemasolevaid noortekeskusi ja -tubasid.

Põltsamaa Noortekeskuses korraldatakse noortele tasuta huvitegevust. Enamik huviringe toimub projektipõhiselt ning neid rahastatakse riikliku loodus-, täppisteaduste ja tehnoloogia valdkonna ehk LTT huvihariduse ja huvitegevuse toetuse abil. Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskuse kaasabil toetatakse NEET-riskis noortele suunatud ennetustegevusi. Rahvusvahelise noorsootöö arendamisel kasutatakse Erasmus+ ja Euroopa Solidaarsuskorpuse võimalusi.

Alates 2024. aastast panustavad Põltsamaa noortekeskuse tegevustesse ka kogukonna vabatahtlikud ja koostööorganisatsioonid. Koostöös noortekeskusega pakuvad noortele tegevusi Noorteühing Eesti 4H, Pajusi Vabatahtlik Päästeselts ning Kodutütarde/Noorkotkaste Põltsamaa rühm.

Noorteorganisatsioonidest tegutsevad Põltsamaal, Adaveres ja Lustiveres noorteühing Eesti 4H ja noorteühing TORE ning Põltsamaal Kodutütarde rühm ja ühendus Tegusad Põltsamaa Noored (TPN), Kamaris Noored Kotkad ja Kodutütred. Erinevate projektide raames korraldatakse noorteüritusi ja laagreid, luuakse tingimusi vaba aja sisustamiseks ning pakutakse vajaduspõhiseid teenuseid abivajavatele noortele.

2.3. Vaba aeg ja liikumine

Põltsamaa valla hallatavad kultuuriasutused on Põltsamaa Kultuurikeskus (mis haldab ka Puurmani ja Pajusi rahvamaju) ja Põltsamaa Raamatukogu. Põltsamaa Raamatukogu tegutseb linnas koos kolme haruraamatukoguga (Adaveres, Aidus, Puurmanis) ja kolme väliteeninduspunktiga (Lustiveres, Pajusis, Tapikul). Põltsamaa Raamatukogu täidab ka maakonnaraamatukogu ülesandeid Jõgevamaal.

Põltsamaa vallas toimub aktiivne külaliikumine. Külaseltsid korraldavad erinevaid kultuuri- ja spordisündmusi, haldavad hooneid ja pakuvad teenuseid. Külaseltsid panustavad aktiivselt kogukonna elukeskkonna parendamisse ja arengusse.

Põltsamaa lossikompleksis tegutsevad Põltsamaa Muuseum ja käsitöökojad, kompleks on külastuskeskusena olnud aktiivses arendustegevuses. Lossihoov on piirkonna üks peamisi sündmuskorralduspaiku. Uuenenud keskus avati 2023. aastal. Kultuuriasutused on valla edasisel arengul olulised ühistegevuse ja vaba aja tegevuste pakkumisel.

Suurematest sündmustest toimusid 2026. aastal kõik traditsioonilised üritused - Põltsamaa lossipäev, kohvikutepäev, Kamari supifestival, Tapiku kõrvitsapäev. Taasalgatatud Põltsamaa veinipäev toimus neljandat korda. Ühiselt korraldati teine laste- ja noortefestival.

2.3.1. Kultuurikeskus

Põltsamaa Vallavalitsuse hallatav on Põltsamaa Kultuurikeskus, mis tegutseb Põltsamaal, Pajusis ja Puurmanis.

Põltsamaa Kultuurikeskus on piirkonna suurim kultuuriasutuse hoone, mis on valminud 1961. aastal ja renoveeritud 1999. aastal. Kultuurikeskuses on olemas vajalik sisustus ja tehnika sündmuste korraldamiseks (kontserdid, etendused, tantsuõhtud jm kultuurisündmused), mis vajab regulaarselt uuendamist. Kultuurikeskuse suurimas saalis on teisaldatavad istmed ja kuni 300 kohta. Lisaks on kultuurikeskuses galerii, kohvikunurk, koolitussaal ja ruumid huviringide tegevuseks. Alates 2020. aasta sügisest on majas kaasaegne kinosüsteem, mis pakub mitmekesisemat kultuuri tarbimist. Lisaks kultuurikeskuses toimuvatele sündmustele korraldab kultuurikeskus suviseid kultuurisündmusi (lossipäev, suveetendused, kontserdid) Põltsamaa lossihoovis, roosisaarel ja mujal avalikus ruumis. Lisaks näitab kultuurikeskus lossis Magnuse saalis samuti kino.

Kultuurikeskusel on olemas arhiiv ja suur fotokogu, töötajatel on side minevikupärandiga ning osa väärtuse loomisel. Kultuurikeskus kannab vastutust piirkonna rahvakultuuri elujõulisuse eest. 2026. aasta seisuga tegutseb 8 laste ja noorte huviringi ning 9 täiskasvanute huviringi. Lisaks kasutavad ruume teised organisatsioonid huvitegevuse läbiviimiseks – võimlejad, Represseeritute Ühendus ning MTÜ Kuldne Iga.

Puurmani Rahvamaja kuulub alates 2018. aastast Põltsamaa Kultuurikeskuse struktuuri. Rahvamaja asub 2015. aastal EL Regionaalarengu Fondi toel rekonstrueeritud endises vesiveski hoones. Puurmani rahvamaja on kogukonna keskuseks, mida kasutavad piirkonna elanikud. Majas on 200 kohaga ja lavaga saal, kus saab pidada pidusid ja sportida, jõusaal, spordiruum, aeroobikasaal, fuajee koos kohvikunurgaga, ringiklassid, bändiruum ja saun. Puurmani rahvamajas tegutseb ka laste ja noorte Puurmani muusikastuudio. Lisaks eelpool toodule

kasutab Puurmani rahvamaja Puurmani Mõisakool – rahvamajas toimuvad kehalise kasvatuse tunnid ning majas asub Puurmani raamatukogu (Põltsamaa Raamatukogu haruraamatukogu).

2026. aasta seisuga tegutseb 4 laste- ja noorte huvitegevusringi, 4 täiskasvanute huvitegevusringi (sealhulgas muusikastuudio). Lisaks on rahvamajas võimalus mängida erinevaid pallimänge (korvpall, saalihoki, sulgpall, võrkpall, lauatennis).

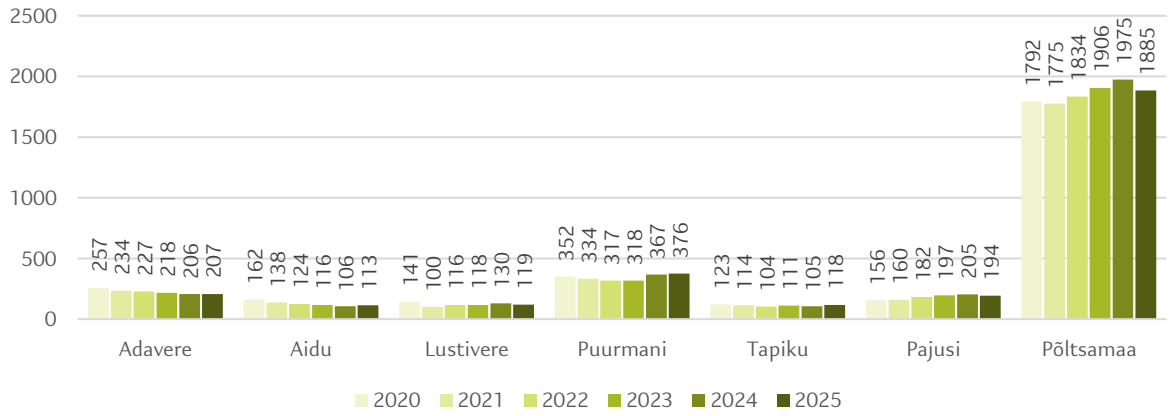
Pajusi Rahvamaja kuulub alates 2019. aastast Põltsamaa Kultuurikeskuse struktuuri. Pajusi mõisa südames asuvas omanäolises kompleksis Pajusi mõisa peamajas tegutsev rahvamaja on kultuuriasutusena tegutsenud juba ligi 100 aastat. Pajusi rahvamaja sai mõisaliku sisekujunduse 2017. aastal. Rahvamaja, Pajusi mõisa südames, pakub võimalusi kogukonnale huvitegevuseks ning on avatud kultuurisündmuste ja koolituste korraldamiseks. Majas on võimalus kasutada väikest saali, mida kasutatakse galeriina, kuni 120 kohaga ja lavaga suurt saali, 20-kohalist salongi – kohvikuruumi. 2026. aasta seisuga tegutseb 3 laste ja noorte huvitegevusringi ning 4 täiskasvanute huvitegevusringi. Majas tegutseb üks Eesti vanimaid rahvatantsurühmasid, pärimusmuusikud, kogukonda liitev teatritrupp ja seltskonnatantsuklubi. Pajusi rahvamaja on populaarne seminaride, kokkutulekute ja perekondlike suursündmuste tähistamispaigana.

2.3.2. Raamatukogud

Alates 2018. aastast on kõik valla raamatukogud koondatud ühtsena **Põltsamaa Raamatukogu** juhtimise alla, kuhu kuuluvad Põltsamaa linna pearaamatukogu koos kolme haruraamatukoguga (Adavere, Aidu, Puurmani) ja kolme teeninduspunktiga (Lustivere, Pajusi, Tapiku). Põltsamaa Raamatukogu täidab ka maakonnaraamatukogu ülesandeid Jõgevamaal.

Raamatukogud on kujunenud omalaadseteks kogukonna kultuuri- ja teenuskeskusteks, kus raamatukogu põhiteenuste kõrval korraldatakse kirjandusüritusi, näitusi, salongi- ja filmiõhtuid, tegeldakse laste lugemishuvi tõstmise ja vaba aja sisustamisega, pakutakse mitmesuguseid teenuseid, sh e-teenuseid, raamatukogude juures tegutsevad erinevad klubid ja ringid nii täiskasvanutele kui lastele.

Lugejate arv haruraamatukogudes ja teeninduspunktides jääb u 100-400 vahemikku. Vallas kokku oli lugejaid 2025. aastal pisut enam kui 3000 (Joonis 15). Külastusi leidis aset enam kui 53 000.

Joonis 15. Lugejate arv raamatukogu tegevuskohtades 2020-2025 (Põltsamaa Raamatukogu)

2.3.3. Põltsamaa lossikompleks ja muuseumid

Põltsamaa Loss ja linnusemüürid on piirkonna tuntuim ja külastatuim turismiobjekt. Arhitektuuripärandil põhinev külastuskeskus koondab enda alla muuseumi, restorani, erinevad käsitöökojad ning välilava sündmuste korraldamiseks. Alates 2023. aasta kevadest on kasutusel ka ajaloolised hooned. Väravahoones asub kompleksi keskne teenindusala, lisaks ekspositsiooniruumid ja *„black box"* tüüpi saal. Konvendihoone varemed on konserveeritud ning külastajatel on võimalus liikuda säilinud korrusetasapindadele ja keldrites ning tõusta lossitorni.

Lossikompleks on ka hinnatud suurürituste korraldamise paik. Uue välilava tehniline lahendus tagab sündmuse korraldajatele rida mugavuseeliseid (juhitavad riputusmehhanismid, kaldtee jms). Lossis on avatud ka turismiinfopunkt, kus jagatakse piirkonna turismiobjekte tutvustavat infot nii külastajatele kui piirkonna turismiettevõtjatele.

Põltsamaa muuseum asutati 1997. aastal. Piirkonna keskseim mäluasutus kuulub alates 2020. aastast koos lossikompleksiga Põltsamaa Vallavara OÜ koosseisu. Muuseumis on 2026. aasta seisuga kokku ca 1800 m^2 ekspositsioonipinda (muuseumimajas, meistritemaja galeriikoridoris, käsitöömeistrite alal, rokokoosaalis, väravahoones, konvendihoone väliekspositsioon ja keldriala). Muuseum tegeleb Põltsamaa piirkonna ajaloo ja esemete kogumise, säilitamise ja eksponeerimisega. Põltsamaa Muuseumi üheks tegevusülesandeks on ka oma kogude digiteerimine muuseumide avalikku infosüsteemi MuIS. Muuseumi põhikogus on arvel üle 6000 foto ja 4000 eseme, sh dokumendid.

Püsiekspositsiooni kõrvale korraldatakse ka ajutisi näitusi oma kogudest, majutatakse külalisnäitusi ning võetakse aktiivselt osa vabariikliku mõjuga muuseumiüritustest (Muuseumiöö, Muinsuskaitsepäevad, Arheoloogiapäevad, Unustatud Mõisad jm). Lisaks pakub muuseum erinevaid loenguid-koolitusi ja kogukonnale suunatud tegevusi. Giiditeenust osutatakse mitmes võõrkeeles, teenuste valikusse kuulub erinevaid ekskursioonimarsruute, haridusprogramme.

2023. aastal avati väravahoones püsinäitus, mis tutvustab Põltsamaa ja lossi ajalugu. 2024. aastal avati Muuseumimajas püsinäitus "Moodne vein ja toit Põltsamaalt", mis tutvustab veini ja veinitööstuse kuulsusrikast ajalugu. 2026. aastal avati püsinäitus "Põltsamaalt Eestimaale", mis räägib Põltsamaa kihelkonnast ja selle tähtsusest Eesti ajaloos ning meistritemajas avati käsitöömeistrite püsinäitus "Rõivad räägivad, kangad kõnelevad".

Riho Laanese Raadiomuuseum on eramuuseum, mille ekspositsioon koosneb ca 300 museaalist ja annab raadioajaloo ülevaate perioodist 1925-1990. Lisaks raadiotele on väljapanekus esindatud ka grammofonid, magnetofonid ja autoraadiod.

Rutikvere Meierei on eramuuseum, mis avati 2019. aastal. Lisaks autentsel kujul restaureeritud hoonele näeb muuseumis ka piimatööstuse asutamisaegset sisseseadet. Meierei on avatud ettetellimisel.

2.3.4. Kogukondlikud organisatsioonid

Põltsamaa valda iseloomustab aktiivne külaliikumine ja tihe koostöö kodanikuühendustega. Vallavalitsus teeb koostööd kodanikuühendustega kultuuri-, huvihariduse-, noorsootöö- ja spordivaldkonnas. Külaseltsid korraldavad erinevaid kultuuri- ja spordisündmusi, on oma piirkonnas vastava taristu valdajad või haldajad, viivad läbi huviringe ning osutavad mitmeid teenuseid. Külaseltsid panustavad aktiivselt piirkonna elanike elukeskkonna parendamisse ja arengusse. Tegevustoetuste saamiseks kirjutatakse erinevaid projekte, millest saadud vahendeid

kasutatakse näiteks külamajade korrastamiseks, lastelaagrite korraldamiseks, ühiste väljasõitude tegemiseks jne. Valla piirkondade olulisemad ühendused on välja toodud tabelis 6.

Tabel 6. Põltsamaa valla kultuuri- ja huvitegevusega tegelevad MTÜ-d ja seltsingud.

Nimi	**Tegutsemise algus**	**Üldinfo**
MTÜ Adavere Mõisa Selts	2003	Korraldab Adavere mõisas tegutseva Vaba Aja Keskuse tööd. Selts korraldab piirkonna kultuuriüritusi (nt jüri-, volbri-, jaanipäev, lastekaitsepäev, kontserdid, väljasõidud jms), huviringide tööd, lastele suviseid töö- ja puhkelaagreid, püüab tagada mõisa suuremat avatust (sh osalemine külastusmängus Unustatud Mõisad).
MTÜ Esku Külaselts	2004	Tegutseb Esku piirkonnas ning koondab sealseid elanikke. Korraldab kohalikke kultuurisündmusi, lastelaagreid, väljasõite, millest võivad osa võtta ka mujal elavad vallakodanikud. Ühiselt korrastatakse Esku ümbruskonda.
MTÜ Kamari Haridusselts	2000	Organiseerib Kamari küla ühistegevust ja kultuurielu. Korraldatavad üritused (Kamari veetrall, Avatud Külaväravad, Supifestival jne) on leidnud laia kõlapinda.
MTÜ Lustivere Külaselts	2003	Kasutab Lustivere Kultuurimaja, kus korraldatakse kultuurisündmusi ja huvitegevust. Väliürituste korraldamiseks on rajatud kultuurimaja hoovi välilava. Koondab Lustivere kandis elavaid aktiivseid inimesi, kes soovivad, et piirkond areneks.
MTÜ Pajusi Küla Selts	2000	Tegevuse eesmärgiks on Pajusi mõisakeskuse "elu" hoidmisele kaasaaitamine, looduse ning kohaliku kultuuripärandi säilitamine, osalemine kohaliku kultuurielu korraldamises ning külaelu edendamises ühise tegevuse abil.
MTÜ Puurmani Käsitööselts Kati	2006	Tegevuse peamine eesmärk on koondada ja ühendada käsitööst huvitatud inimesed ning oma liikmete tegevuse kaudu säilitada käsitöötraditsioonide järjepidevus.
MTÜ Tapiku Külade Selts	2018	Tapiku Külade Selts korraldab ühistegevust ja kultuurisündmusi (jaanipäev, kohvikute- ja teatripäev, kõrvitsapäev). Remonditakse ja korrastatakse järk-järgult külamaja ja külaplatsi.
MTÜ Umbusi Külaselts	2010	Põhieesmärgiks on Umbusi ja Kablaküla piirkonnas külaelu arendamine. Sealhulgas elukeskkonna vääristamine ning tarvilike infrastruktuuride parandamine ja loomine, elanike arendamine ja vaba aja veetmise võimaluste loomine ning kogukonnatunde tugevdamine. Külaselts korraldab traditsioonilisi üritusi nagu talgud ja jaaniõhtu, lisaks ka külapäevi, näitusi ja kinoõhtuid.
MTÜ Vägari	2007	Eesmärgiks on külaelanike ühise tegevuse läbi muuta oma kodukant kaunimaks ja atraktiivsemaks.

MTÜ Puurmani Eakate Selts	2018	Eesmärgiks on Puurmani piirkonna eakate turvaline sotsiaalelu ja ühistegevuse taastamine ning arendamine. Korraldatakse liikmetele rahvakalendri tähtpäevade temaatilisi üritusi ja ekskursioone silmaringi avardamiseks. Pakub piirkonnas kolme teenust: ühissauna kasutamise võimalus, dušikasutus ja automaatpesumasinaga pesupesemise võimalus.

Põltsamaa vallas tegutsevad aktiivselt mitmed kogudused ja kristlikud organisatsioonid, sh:

- Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Põltsamaa Niguliste Kogudus
- Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Kursi Maarja-Eliisabeti Kogudus
- Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Põltsamaa Pühavaimu Kogudus
- Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku Põltsamaa Jordani Kogudus
- Põltsamaa Noorte Naiste ja Noorte Meeste Kristlik Ühing
- Seitsmenda Päeva Adventistide Põltsamaa Kogudus

Kogudused ja usulised organisatsioonid korraldavad regulaarselt jumalateenistusi, tegelevad noortega, pakuvad vaimset, sotsiaalset ja materiaalset abi tuge vajavatele inimestele. Kogudused hooldavad neile kuuluvat kinnisvara – kirikuid – mis mitmel juhul on muinsuskaitsealused objektid. Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Põltsamaa Niguliste Kogudusele kuuluv kirik asub Põltsamaa lossikompleksis ja on kujunenud oluliseks külastusobjektiks.

2.3.5. Sport ja liikumisharrastus

Välja on kujunenud eelisarendatavad spordialad ja traditsioonilised spordiüritused, mida toetatakse valla eelarvest.

Eelisarendatavate spordialade jätkusuutlikkuse tagamiseks ja toetamiseks toimub koordineeritud sporditegevus SA Põltsamaa Sport kaudu. Sihtasutuse eesmärgiks on juhtida sportlikku tegevust ja aidata kaasa spordi arengule Põltsamaal (korraldab spordi juhtimist, kogub ja analüüsib spordialast teavet, haldab spordirajatisi, korraldab sporditeemalisi üritusi, spordivõistlusi). Hallatavad objektid: Felixhall, Pisisaare spordikeskus, Põltsamaa ujula, kunstmuruväljak, Lille tn tenniseväljak, Kuningamäe terviserada. Sihtasutus korraldab koostöös Põltsamaa Vallavalitsusega Põltsamaa Spordikooli tegevust.

Lisaks eelnevale on Põltsamaa valda registreeritud 25 spordiklubi ja üks spordiühendus. Spordiregistri andmetel tegeletakse Põltsamaa vallas organiseeritult 20 spordialaga ja tegevustes osaleb 638 harrastajat. Populaarseimad alad nii täiskasvanud harrastajate kui noorte hulgas on jalgpall, suusasport ja uisutamine.

Spordiregistri andmetel on Põltsamaa vallas 43 spordiobjekti, neist olulisemad on: Põltsamaa Felixhall, Pisisaare spordikeskus, Põltsamaa kunstmuruväljak, Kuningamäe terviserada, Adavere uisurada, Kuningamäe kardirada, Piiroja rallikrossirada, jalg- ja jalgrattateed (Pisisaare-Põltsamaa, Kamari-Põltsamaa, Esku-Põltsamaa), Kamari järve veelauakeskus WPark.

Põltsamaa vallas on mitmeid heas korras terviserajatisi. Näiteks on Kuningamäe puhkeala ainuke koht Jõgeva maakonnas, kus on olemas kunstlume tootmise võimekus. Haridusasutused tegelevad aktiivselt noorte liikumisharjumustega. Siiski on suur probleem laste ülekaalulisus.

Lähtuvalt 2026. aastal läbi viidud rahvaküsitluse tulemustest, tunnevad inimesed puudust matkaradadest ja rahvaspordiüritustest. Ka kergliiklusteede võrgustik Põltsamaa linna lähiümbruses ei soosi veel kõigist suundadest jala või rattaga tööl ja koolis käimist.

Aastatel 2026-2027 on vald erinevate projektide toel ellu viimas suuremahulisi investeeringuid Kuningamäe Spordi- ja Vabaajakeskusesse. Kompleksi rajatakse mh uus ujula ning mäekeskuse hoone.

2.4. Sotsiaalne kaitse

2.4.1. Sotsiaalhoolekanne

Sotsiaalhoolekande ülesandeks on ennetav töö vallaelanike toimetulekuraskustesse sattumise vältimiseks, toimetulekuraskuste kergendamiseks abi osutamine. Siinkohal on mõeldud eelkõige abi toimetulemiseks läbi õpetamise ja toetamise, kuid ka seaduses ettenähtud hüvitiste määramine ja selle üle arvestuse pidamine. Oluline on sotsiaalsete erivajadustega isikute sotsiaalse turvalisuse tagamisele ja ühiskonnas kohanemisele kaasa aitamine ning töö laste ja noortega probleemide ennetamiseks ning töö probleemsete lastega ja peredega.

Seoses eakate ja sotsiaalabi vajavate isikute osakaalu tõusuga on sotsiaalhoolekandes oluline arendada teenuseid, mis võimaldavad inimestel võimalikult kaua oma koduses keskkonnas hakkama saada, sotsiaalkorterite ja toetatud elamise teenuse laiendamine ning statsionaarsete hooldekohtade arvu suurendamine (sh dementsetele).

Põltsamaa vallas toimub sotsiaalteenuste ja -toetuste osutamine Põltsamaa Vallavalitsuse sotsiaalosakonna ametnike, töötajate, valdkonna hallatavate asutuste ja mitmete sotsiaalvaldkonnas tegelevate organisatsioonide koostöös. Valla sotsiaalhoolekande paremaks korraldamiseks on vallavolikogu juurde loodud sotsiaal- ja heaolukomisjon.

Laste hoolekanne

Rahvastikuregistri andmetel oli 2026. aasta 1. jaanuari seisuga Põltsamaa vallas 1804 kuni 18-aastast last ja noort, mis moodustab 19,74% valla elanikest. 2026. aasta 1. jaanuari seisuga oli Põltsamaa vallas 66 puudega last, kellest 45 on keskmise puudega (71%), 18 on raske puudega (29%) ja 1-5 sügava puudega.

Laste ja lastega perede hoolekande korraldamiseks ja laste arenguks soodsa keskkonna kujundamiseks on kohaliku omavalitsuse ülesandeks toetada last ja lapsi kasvatavaid isikuid, tehes koostööd perekonnaliikmete ja teiste isikute ning asjaomaste asutustega. Sotsiaalosakonna ülesanneteks on esmane nõustamine laste hooldamise, kasvatamise ja pereprobleemides, vanemliku hoolitsuseta laste elu korraldamine, lapsele hooldus- või eestkostepere leidmine, lapse suunamine asendushooldusteenusele ning koostöö nende asutustega. Eelnevale lisaks erikoolidest ja asendushooldusteenuselt ellu astunud noorte elu korraldamine ning lapsi puudutavates küsimustes vaidluste lahendamisele kaasa aitamine. Olulise tegevusena korraldab sotsiaalosakond ennetustööd (dialoog laste nimel ja soodustuusikuga laagrid, politseilaager) ja tööd alaealiste õigusrikkujatega.

Puuetega lastele pakutakse võimaluse korral teenuseid elukoha lähedal. Põltsamaa Valla Lasteaias on tasandusrühm. Koostöös perede, laste ja tervishoiu- ning haridusasutuste spetsialistidega arendatakse laste rehabilitatsiooniks, raviks ja toimetulekuks vajalikke teenuseid: nõustamine, juhendamine, ravivõimlemine, vesiravi, kõneravi jmt. Vajadusel ostab Põltsamaa vald rehabilitatsiooniteenuseid vastavatest asutustest.

Põltsamaa Vallavalitsus pakub peretöötaja ja tugiisiku teenust. 2026. aasta septembri seisuga oli peretöötaja määratud 9-le perele. Põltsamaa vald teeb koostööd SOS Lasteküla Eesti Ühinguga, mille peretugevdusprogrammi abil toetatakse 7 lastega peret.

Põltsamaa valla eestkostel on 12 last. Asendushooldusteenusel on 01.09.2026 seisuga kokku 12 last, kellest 8 on järelhooldusteenusel. Põltsamaa vallal ei ole laste hoolekandeasutusi ning seetõttu ostetakse teenust teistelt organisatsioonidelt lähtudes konkreetse lapse abivajadusest.

Enamik asendushooldusel olevaid lapsi on teenusel SOS Lasteküla Eesti Ühingu erinevates kodudes. Eelnevatel aastatel oleme koostööd teinud Siimusti lastekodu Metsatarekese, SA Taheva Sanatooriumi ja SA Perekoduga.

Eakate ja puuetega inimeste sotsiaalhoolekanne

Põltsamaa valla elanikkond on vähenev ning elanikkond vananev. Vähenenud on noorte osakaal ja suurenenud osalise või puuduva töövõimega isikute, eakate ja puuetega inimeste osatähtsus valla rahvaarvus, mis märgistab omakorda sotsiaalabi vajaduse kasvu.

Rahvastikuregistri andmetel oli 2026. aasta 1. jaanuari seisuga Põltsamaa vallas pensioniealisi elanikke (63-aastased ja vanemad) 2585, mis moodustab 28,18% valla elanikkonnast (2018. a oli osakaal 21,9%). Pensioniealistest on puue määratud 673 inimesele, nendest on kerge puudega 208 (31%), raske puudega 388 (58%) ja sügava puudega 77 (11%) inimest. Tööealisi puudega inimesi on Põltsamaa vallas 01.07.2026 seisuga 372, nendest 215 kerge puudega (58%), 104 raske puudega (28%) ja 53 sügava puudega (14%). Erinevate pensionite saajaid Põltsamaa vallas (01.07.2026 seisuga) oli 2585.

Vallavalitsus peab tagama puuetega inimestele võrdsed võimalused nende aktiivseks osalemiseks ühiskonnaelus ja iseseisvaks toimetulekuks ja looma võimalused puudest tingitud takistuste vähendamiseks või kõrvaldamiseks ravi, rehabilitatsiooni jt teenuste läbi. Lisaks tagama puuetega inimestele juurdepääsu üldkasutatavatesse hoonetesse, määrama vajadusel tugiisiku või isikliku abistaja ja korraldama eestkostet ning hooldust.

Põltsamaa vallas on täisealise isiku hooldus seatud ja määratud hooldaja 116 sügava ja raske puudega inimesele. Koduteenused, mille raames hooldustöötajad abistavad üksi elavaid eakaid või puudega inimesi nende koduses keskkonnas toimetulekul, oli 2025. a. määratud 109 isikule. Väljaspool isiku kodu osutataval üldhooldusteenusel oli 2025. a. keskmiselt 180 inimest.

Põltsamaa valla territooriumil asuvad hoolekandeasutused on kirjeldatud tabelis 7.

Tabel 7. Põltsamaa valla territooriumil asuvad hoolekandeasutused.

Asutus	Tutvustus
Põltsamaa Valla Päevakeskus	Tegemist on Põltsamaa valla hallatava asutusega, mis loodi 2017. aastal. Päevakeskus osutab erihoolekandeteenuseid, abistatud elamise teenuseid ja kohaliku omavalitsuse poolt määratud teenuseid (tugiisikuteenus, isikliku abistaja teenus, sotsiaaltransporditeenus, koduteenus). Lisaks tegeleb eakate vaba aja sisustamise ja ühisürituste korraldamisega. 2019. aastal loodi ennetus- ja peretöökeskus Põltsamaa Perepesa, mille eesmärk oli luua kohalikul tasandil uus kvaliteet lastega perede probleemide ennetamisel ja varajasel märkamisel, perede toetamisel ning laste vaimse tervise edendamisel. Klientideks on kogukonna lapseootel ja 0–7 aastaste lastega pered.
MTÜ Lustivere Mõis	Hea ja ajaloolise atmosfääriga mõisahäärberis on 60 hooldekodukohta. Meditsiinilise abi tagab kohapeal 2 õde, suheldakse aktiivselt eakate elanike perearstide ja eriarstidega. Mõisa köögis valmistatakse neli korda päevas süüa. Hooldekodu personal on professionaalne ja hooliv. Oluliseks peetakse hooldekodu elanikele pakkuda võimalikult head hooldust, mis hoiab inimeste enesevääriku st ja säilitab elukvaliteedi.
Lõuna-Eesti Hooldekeskus Põltsamaa kodu	Eraõiguslik asutus. Põltsamaa Kodus on 150 teenusekohta.

Heleni Pansionaat	Eraõiguslik asutus. Heleni Pansionaadis on 24 teenusekohta.
MTÜ Abikeskus	MTÜ Abikeskus on vabatahtlikult liitunud isikute mittetulunduslik ühing, mis alustas tegevust 2001. aastal Vägari külas. Pakub tugikoduteenust sotsiaalsete probleemidega inimestele (kodutud, alkoholisõltlased)
SA Põltsamaa Tervis	SA Põltsamaa Tervis on Põltsamaa vallale kuuluv sihtasutus. SA Põltsamaa Tervis on hooldushaigla nõuetele vastav ambulatoorset eriarstiabi, taastusravi, hooldusravi ja hooldusteenust pakkuv asutus, mis tagab elanikele kvaliteetsed sotsiaal- ja tervishoiuteenused eale ning seisundile vastava toimetuleku säilitamiseks ja parandamiseks. 2022. aastal avati SA Põltsamaa Tervis Sõpruse kodu, kus on 60 teenusekohta.

2.4.2. Sotsiaaltoetused ja teenused

Põltsamaa vallas makstakse erinevaid toimetulekut soodustavaid sotsiaaltoetusi ja korraldatakse järgmisi sotsiaalhoolekande seadusest tulenevaid kohustuslikke sotsiaalteenuseid.

Sissetulekust sõltumatud toetused on: sünnitoetus 2x 500 eurot; kooli alustamise toetus 200 eurot; laste prillitoetus (prilliklaaside maksumuse ulatuses); asenduskodust elluastuja toetus 600 eurot; hooldajatoetus 20-100 eurot; matusetoetus 250 eurot.

Lisaks eelnevale on olemas toetused, mis sõltuvad sissetulekust: tervisetoetus, lasteaia ja lastehoiu kohatasu toetus, koolitoetus, täiendav sotsiaaltoetus, erakorraline toetus, sotsiaalvalveteenuse toetus ja vältimatu sotsiaalabi. Sihtotstarbeline toetus on veel riiklik toimetulekutoetus.

Toimetulekutoetuse summad on viimase viie aasta jooksul püsinud stabiilsed. Talvekuudel on abivajajaid rohkem seoses kütteperioodi ja sellega kaasnevate küttekuludega, suveperioodil vähem, sest siis on eluasemekulud väiksemad ning lihtsam on leida hooajalist tööd.

2022. aastal oli seoses ukrainlaste tulekuga märgatav taotlejate arvu tõus, kuid edasistel aastatel on taotluste arv olnud stabiilne (2021. a. esitati 199 taotlust, 2022. a. 320 taotlust, 2023. a. 376 taotlust, 2024. a. 409 taotlust ja 2025. a. 352 taotlust). Samalaadne dünaamika kaasnes ka väljamaksetega (2021. a. oli keskmine väljamakse ühes kuus 201 eurot, 2022. a. 309 eurot, 2023. a. 298 eurot, 2024. a. 291 eurot ja 2025. a. 294 eurot).

Valla kodanikele, kes erinevatel toimetulekupõhjustel ei suuda ennast ise eluasemega varustada, on Põltsamaa vallal olemas sotsiaaleluruumid, millest paljud vajavad paraku põhjalikku remonti. Sotsiaaleluruumid asuvad valla erinevates piirkondades: Lustiveres, Põltsamaal, Vägaris, Võisikul ja Mällikveres.

2.4.3. Tervishoid

Valla elanikele on tagatud esmatasandi tervishoiuteenused. Põltsamaa Perearstikeskus asub Lossi tn 49 ruumides, kus töötab 4 perearsti ja 1 osaühing. Ühe perearsti vastuvõtt toimub lisaks Puurmanis.

Tervishoiuteenuseid pakub SA Põltsamaa Tervis. Eriarstide teeninduspiirkond hõlmab kokku ligi 12 000 elanikku: peale Põltsamaa valla kasutavad siinseid teenuseid osaliselt Viljandi valla, Põhja-Sakala valla ning Järva valla elanikud. Sihtasutuses on võimalused röntgendiagnostika ja funktsionaaldiagnostika läbiviimiseks, kardioloogilisteks uuringuteks ning ambulatoorseks taastusraviks, toimuvad eriarstide vastuvõtud ja töötab labor. Sihtasutus osutab iseseisvat

statsionaarset õendusabiteenust, 2005. aastast on avatud 32 voodikohaga iseseisev statsionaarne õendusabi osakond. Hooldus on suunatud stabiilses seisundis haigetele, kelle tervisliku või funktsionaalse seisundi oluline paranemine on ebatõenäoline – eesmärgiga aidata haigel kroonilise haiguse või väljakujunenud puudega kohaneda.

Põltsamaal on kohapeal kiirabibrigaad, mis kuulub Tartu Ülikooli Kliinikumi kiirabi koosseisu. Kiirabi teenuse säilitamine Põltsamaal on vajalik, eriti arvestades Tallinna-Tartu-Võru-Luhamaa maantee lähedust ja sellest tulenevaid riske.

Lisaks töötavad Põltsamaa vallas hambaarstid, proteesijad ja massöörid.

2.5. Ettevõtlus ja turism

2.5.1. Ettevõtluskeskkond

Põltsamaa valla ettevõtlust mõjutab enim asukoht Kesk-Eestis Tallinna-Tartu-Võru-Luhamaa ja Jõgeva-Põltsamaa, Põltsamaa-Võhma maanteede ääres. Põltsamaa valda oli Maksu- ja Tolliameti andmetel 2025. aastal registreeritud 890 majandusüksust, sh 841 ettevõtet (äriühingut ja FIE-t) ning 40 MTÜ-d ja SA-d. Põltsamaa valda registreeritud ettevõtetes töötas 2025. aastal ligi 1800 inimest. Suurima hõivatute arvuga oli töötlev tööstus, ehitus ning põllu- ja metsamajandus. Ettevõtete kogukäive ulatus 218 miljoni euroni, millest pool tuli töötleva tööstuse ning põllu- ja metsamajanduse valdkonna ettevõtete tegevusest (Tabel 8).

Tabel 8. Ettevõtete käive ja aastakeskmine töötajate arv valdkonniti 2025 (Eesti Maksu- ja Tolliamet)

Tegevusala (EMTAK)	Üksuste arv	Aastakeskmine töötajate arv 2025	Käive 2025	Osakaal töötajatest	Osakaal käibest
töötlev tööstus	78	420	58 466 000	24%	27%
põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	186	341	57 155 000	19%	26%
ehitus	130	351	32 665 000	20%	15%
mäetööstus	6	125	22 620 000	7%	10%
hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite remont	*88*	*93*	*16 770 000*	*5%*	8%
veondus ja laondus	39	95	9 521 000	5%	4%
kinnisvaraalane tegevus	51	56	6 207 000	3%	3%
kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	75	72	4 735 000	4%	2%
majutus ja toitlustus	22	74	2 975 000	4%	1%
haldus- ja abitegevused	37	31	2 634 000	2%	1%
muud teenindavad tegevused	58	43	1 635 000	2%	1%
veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	2	11	1 171 000	1%	1%
info ja side	17	8	633 000	0%	0%
kunst, meelelahutus ja vaba aeg	23	15	572 000	1%	0%
muud tegevusalad	29	43	377 000	2%	0%
Kokku	**841**	**1777**	**218 136 000**	**100%**	**100%**

Põltsamaa vallas registreeritud ettevõtetest on suurimad tööandjad AS Puit-Profiil (78), OÜ Eesti Killustik (55) ja OÜ Wesico Projekt (52). Mujal registreeritud Svensky Kaubanduse AS Põltsamaa tehases on aastaringseid töötajaid u 50 ja hooajal lisandub teist samapalju.

Suurim tööandja vallas on Põltsamaa Vallavalitsus koos hallatavate asutuste ning vallale kuuluvate äriühingute ja sihtasutustega. Avaliku sektori asutustes oli töötajaid aastakeskmiselt 583 ja mittetulundussektoris 148. Töökohti on vallas vähem kui töötajaid, mis tähendab, et liigutakse tööle ka väljapoole valda.

Töötus vallas on vähenenud. Kui möödunud kolmel aastal oli registreeritud töötuid vallas aastakeskmiselt u 300, siis augustis 2026 oli vallas 216 registreeritud töötut. Ühe trendina Põltsamaa valla töötute arvus kerkib esile sesoonne varieeruvus – suvekuudel on töötute arv väiksem kui talvekuudel. Selle üheks põhjuseks on ajutiste töökohtade pakkumine piirkonna ettevõtete poolt, mis on tegevad peamiselt põllumajanduses ja toiduainete töötlemises.

Ettevõtlusaktiivsus majanduslikult aktiivsete ettevõtete osas oli 2025. a seisuga 11,1 ettevõtet 1000 elaniku kohta ning on viimaste aastate jooksul kasvanud, kuid jääb alla Eesti (11,7) keskmisele.

Maksumaksja keskmine sissetulek 2025. a seisuga oli 1737 eurot, mis on 16% võrra väiksem Eesti keskmisest näitajast (2059 eurot), vahe on ajas suurenenud.

2.5.2. Turism

Põltsamaa vald asub Kesk-Eestis ning seda läbib Eesti suurim magistraal, Tallinna–Tartu maantee, mis on suurepärane eelis turismiteenuste arendamisel. Samuti läbib valda teine oluline suund – Jõgeva–Põltsamaa–Võhma maantee. Põltsamaa vald on geograafiliselt väga soodsas asukohas nii elukeskkonna kui külastuspaiga vaatenurgast. On oluline, et Põltsamaa piirkond ei jääks turistidele pelgalt läbisõidukohaks, vaid suudaks neid ahvatleda pikemalt peatuma.

Põltsamaa vallas 2026. aasta seisuga 18 majutuskohta, sh 5 külalistemaja, 6 puhke- ja turismitalu ning 5 külaliskorterit/moodulmaja ja 2 kämpingut/glämpingut. Söögikohti leidub vallas 11, nende hulgas 10 kohvikut-restorani ja 1 pubi. Muuseume tegutseb 3, Põltsamaa valda tutvustab neist Põltsamaa Muuseum. Valla turismiinfot jagab lossihoovis muuseumi juures asuv Põltsamaa Turismiinfopunkt.

Piirkonna turismiturundusega tegeleb suures osas Põltsamaa Vallavara OÜ, kes haldab kogu lossikompleksi, sh muuseumit ja turismiinfopunkti. Iga-aastaselt osaletakse turismimessidel nii Eestis kui välismaal, koostatakse piirkonda tutvustavat trükist ning hallatakse Põltsamaa turismiveebi ja sotsiaalmeediakanaleid. Samuti osaletakse erinevates turismiga seotud koostöövõrgustikes. Lossitorn ja uued muuseumihooned on avatud alates 02.06.2023. Konvendihoone näitus algab keldrist ja kulgeb läbi seitsme korruse vaateplatvormini. 2024. aasta suvest on avatud püsinäitus „Moodne vein ja toit Põltsamaalt". Vallavara andmetel kasvas lossi aastaringselt kasutatav näitusepind aastatel 2020–2023 ligi 1500 m²-ni ning muuseumi külastatavus ja haridusprogrammide maht 80%.

Turismi seisukohalt on Põltsamaa vallal potentsiaali mitmetes valdkondades.

Piirkonna keskuseks on väike ja kaunis Põltsamaa linn, mida turismimaastikul tuntakse sildade ja parkide, rooside ja veini linnana. Siin leidub rohkelt parke ja rohealasid; siit voolab läbi Eesti pikkuselt kolmas jõgi – Põltsamaa jõgi; jalutuskäigul võib läbi käia kõik 19 silda, mis ühendavad jõe vastaskaldaid või saarikuid kallastega. Roosidega seostatakse Põltsamaad just Põltsamaa Roosiaia tõttu, mis on oma sortimendi poolest Baltimaade suurim, ning linna südames asuva Roosisaare tõttu. Seos veinidega tuleneb Põltsamaa lossihoovis asuvast veinikeldrist, mis pakub kohalikke, Põltsamaa veine.

Tabel 9. Põltsamaa valla turismiobjektid

Nimetus	Tutvustus
Põltsamaa loss	Piirkonna üks oluline sümbol, mille ehitamist alustati juba 1272. aastal. Põltsamaa lossihoovis asuvad: Põltsamaa Muuseum koos turismiinfopunktiga, lossirestoran Konvent, Katre Arula Meistrikoda, Kesk-Eesti Kunstigalerii *p*ART, Kersti Kangrukoda, rokokoosaal ja Meistritemaja galerii. Samas asub EELK Põltsamaa Niguliste kirik. Suviti toimub lossihoovis rohkelt erinevaid kontserte ja kultuurisündmusi.
Mõisad ja kirikud	Põltsamaa oli kunagi õitsev majandus- ja kultuurikeskus, mille sümboliks on linnas asuv linnus. Põltsamaa näol on tegemist väga mõisaterohke piirkonnaga, vallas asuvad lisaks linnusele veel Uue-Põltsamaa, Adavere, Lustivere, Võisiku, Pajusi, Tapiku ja Puurmani mõisad. Enamiku nende juurde kuuluvad mõisapargid. Samuti on vaatamist väärt kirikud nii Põltsamaal kui Kursis.
Muuseumid	Põltsamaa Muuseum tutvustab Põltsamaa piirkonna ajalugu, asub lossihoovis. Giiditeenust pakutakse kogu valla territooriumil viies keeles. Vallas asuvad veel Riho Laanese Raadiomuuseum ja Rutikvere Meierei.

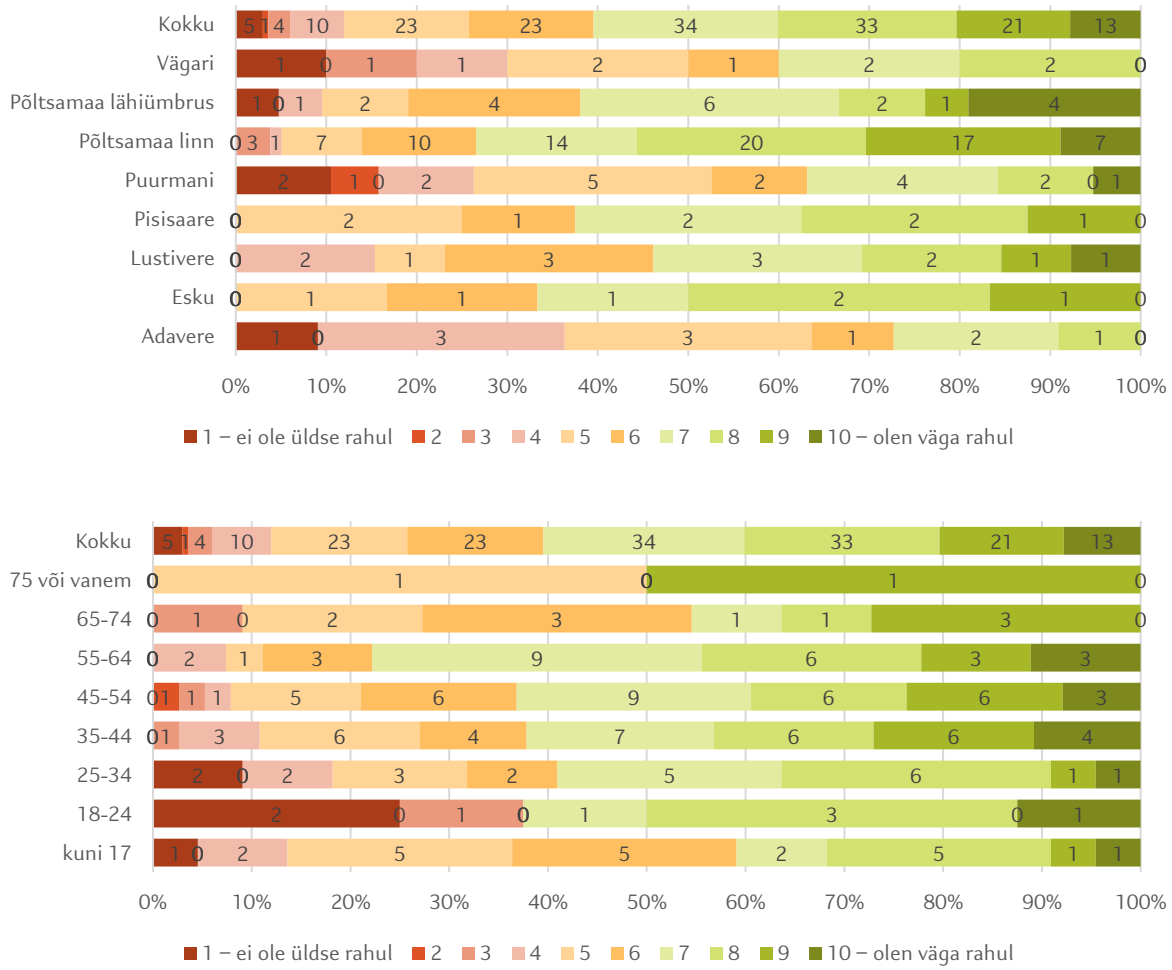
Ajaloolised hooned	Arhitektuuriliselt ja ajalooliselt on väga väärtuslik Aleksandrikooli hoone Väike-Kamaris. Olulised vaatamisväärsused on Jaan Krossi kuulsaks kirjutatud „Keisri hullu“ T. E. von Bocki matmispaik Võisiku lähedal Kundrussaare kalmistul ning Kalme külas vana hiiekoht Mandri-Eesti keskpunktiga. Kuningamäel asus kunagi trükikoda, kus trükiti esimene eestikeelne perioodiline väljaanne „Lühhike Öppetus“. Võhma külas sündis Karl August Hermann. Pajusi ja Pisisaare vahel asub perekond von Wahli, Adaveres von Stackelbergi ning Kütimäel von Pistohlkorsi rahula.
Loodus- ja aktiivturismi objektid	Põltsamaa vallas on mitmeid looduskauneid kohti. Puhkealana kasutatakse peamiselt Põltsamaa jõe ümbrust (sh Roosisaar) ja Kamari paisjärve puhkeala. Seega on võimalik kasutada Põltsamaa jõe potentsiaali jõeturismi arendamisel. Aktiivseks puhkuseks kasutatakse Kamari paisjärve ümbrust ja seal asuvat veelauakeskust WPark. Oluline rekreatsiooniressurss on suured rabad ja metsad. Alam-Pedja looduskaitsealal asuvad mitmed õpperajad ja lõkkekohad ning avatud on 75 km veerada. Suured metsad annavad aluse looduse tundmisele. Samuti on külastajate seas populaarne Kuningamägi, kus asuvad kardirada ning ümbruskonna parimad tervise- ja suusarajad, kelgu- ja suusamägi. Vallas on loodud tingimused (kiir)uisutamisega tegelemiseks, selleks on Adaveresse rajatud 250 m pikkune asfalteeritud ringrada, mis talvel kaetakse jääga. Vaba aja veetmiseks on populaarne ainulaadne Toretalu talu koos maisilabürindiga.

3. Elanike küsitluse kokkuvõte

Arengukava uuendamise raames 2026. aasta sügisel viis Põltsamaa Vallavalitsus läbi küsitluse vallaelanike hulgas, kogumaks tagasisidet ja ettepanekuid vallas toimunud ning soovitavate tulevikuarengute kohta. Küsitlusele vastamine oli vabatahtlik. Kokku osales selles 167 inimest. Vastajaid oli kõikidest valla piirkondadest vahemikus 0,9%-2,7% piirkonna rahvastikust. Vastajatest ligi pool (45%) oli vanuses 35–54 eluaastat, kuid aktiivne oli ka noorte osalus – kuni 17-aastased vastajad moodustasid 13% kõigist vastanutest. Kuigi tulemused ei kajasta kogu valla elanikkonna ootuseid, annavad need siiski sisendi aktiivselt kaasa löönud kogukonnaliikmete mõtetest.

Põltsamaa vald seostus vastajatele kõige sagedamini kodu, koduvalla, kodukandi, juurte ja isikliku kuuluvustundega. Samas mainiti sageli ka Põltsamaa lossikompleksi, roosiaeda ja jõe äärset kujundatud keskkonda.

Rahulolu praeguse elukeskkonnaga hindasid vastanud 10 palli skaalal hindega 6,8. Piirkondade lõikes oli positiivse hinnangu andnute osakaal kõrgeim Põltsamaa linnas ning madalaim Adavere, Puurmani ja Vägari piirkonnas. Vanusrühmade lõikes oli positiivse hinnangu andnute osakaal kõrgeim vanusrühmas 55-64 eluaastat ning madalaim kuni 17-aastaste ja 65+ vanusrühmade hulgas (Joonis 16).

Joonis 16. Vastuste jaotus küsimusele: Kuivõrd rahul olete Põltsamaa valla senise arenguga?

Tagasivaates eelnevale arenguperioodile mainiti õnnestumistena eelkõige Põltsamaa lossikompleksi ja Põltsamaa jõe ümbruse arendusi, kergliiklusteede rajamist ja liikumisvõimaluste parandamist eri piirkondades ning ranna- ja ujumisalade korrastamist.

Eelneval arenguperioodil peamiste vajakajäämistena mainiti, et kergliiklusteid ei rajatud piisavas mahus, valla äärealade ja väiksemate asulate vähest märkamist (areng ei tohiks koonduda ainult Põltsamaa linna), vajakajäämisi kaasamisel, kommunikatsioonis ja poliitilises kultuuris ning haridusreformi mõju väikekoolidele.

Vallaelanike hinnangul (vaba vastuse vormis), mida tuleks Põltsamaa vallas järgnevate aastate jooksul kindlasti ära teha, toodi välja nii investeeringute kui ka teenuste arendamise ja ümberkorraldamise vajadusi. Enim mainitud teemad olid järgnevad (mainimiste arvu järjekorras):

1. Kergliiklusteed ja turvaline liikumine – enam kergliiklusteid, eriti ühendusi Põltsamaa, Lustivere, Adavere, Aidu, Jõgeva, Puurmani ja väiksemate asulate vahel.
2. Ujula / spaa rajamine.
3. Teede korrashoid ja parandamine - kohalike teede, kruusateede, tänavate korrastamine ja talihoolduse korraldamine ning teede tolmuvabaks muutmise vajadus.
4. Koolide ja haridusvõrgu arendamine - koolide renoveerimine, koolikeskkonna kaasajastamine, hariduse kvaliteet, väikekoolide hoidmine ja koolivõrgu ülevaatamine.
5. Laste ja noorte huvitegevus - rohkem tegevusi, huviringe, noortetööd, vaba aja veetmise kohti ning tuge laste ja noorte arenguvõimalustele.
6. Väiksemate külade ja piirkondade toetamine - et tähelepanu ei koonduks ainult Põltsamaa linnale, vaid ka küladele ja äärealadele.
7. Ühistransport ja bussiühendused - paremad bussiühendused, bussipeatused ja paviljonid, valgustus ning ühendused vallakeskuse ja naaberpiirkondadega.
8. Töökohad, ettevõtlus ja tööstus - uued töökohad, ettevõtluse toetamine, tööstuspargi arendamine, tootmispinnad ja ettevõtete valda meelitamine.
9. Elamispinnad, krundid ja noorte perede toetamine - korterid noortele, uued elamurajoonid, krundid, üürikorterite turg ja peredele sobiv elukeskkond.
10. Juhtimine, rahaasjad ja poliitiline koostöö - parem juhtimine, valla rahaasjade korrastamine, ametnike arv ja kvaliteet ning vähem poliitilist kemplemist.
11. Kaasamine, kommunikatsioon ja elanike kuulamine - avatud juhtimine, elanike soovide kuulamine, parem info jagamine ja ühtne infoplatvorm.
12. Kultuur, üritused ja kogukonnatunne - rohkem üritusi, suurürituste jätkamine, kogukondade ühendamine ning küladevahelised ühistegevused.
13. Sportimis- ja liikumisvõimalused - jõusaal, spordihall, terviserajad, discgolfirajad ja muud liikumisvõimalused.
14. Turvalisus ja avalik kord - turvalisem linnaruum, politsei suurem nähtavus, liiklusohutus ning laste ja elanike turvalisuse parandamine.
15. Heakord, avalik ruum ja hoonete korrastamine - heakorratööd, parkide korrastamine, ohtlike või tühjade hoonete kaardistamine ja linnapildi parandamine.
16. Turism, loss ja piirkonna maine - turismi arendamine, lossi taastamine ja reklaam, piirkonna tutvustamine ning valla positiivse kuvandi loomine.

Küsitluse tulemuste detailsem kokkuvõte (sh järgnevate aastate tegevusvajadused piirkondade lõikes) on lisatud valla kodulehele arengukava materjalide juurde.